

BIDRAG TILL BARA HÄRADS BESKRIVNING

13.

LIVET PÅ KABBARP I & 6
1814—1864

AV

ELIN THUNELL

BARA HÄRADS HEMBYGDSFÖRENINGIS FÖRLAG

BIDRAG TILL BARA HÄRADS BESKRIVNING

13.

LIVET PÅ KABBARP I & 6
1814—1864

AV

ELIN THUNELL

BARA HÄRADS HEMBYGDSFÖRENINGIS FÖRLAG

Redigerad av Ingemar Ingers

Tryckt med bidrag ur Längmanska Kulturfonden

Skånska Centraltryckeriet, Lund 1952

F Ö R O R D

Den skildring av skånskt allmogeliv, som här befordrats till trycket, bygger på muntliga meddelanden av lantbrukare Nils Nilsson (1838—1926), som under många år ägde och brukade Kabbarp 1 & 6. Kompletterande upplysningar har lämnats av dennes syskon, lantbrukare Lars Nilsson (1844—1932) på Vinstorp nr 2 och Boel Nilsdotter (1844—1936), gift med lantbrukare Jöns Hansson på Kyrkoby nr 2. Primärmaterialet upptecknades under åren 1922 och 1923. Därefter utformades en mera sammanhängande skildring, som förelåg färdig 1924. Under arbetet användes vissa akter i Malmöhus läns lantmäterikontor och några gamla handlingar i enskild ägo. Mitt syfte var att söka få fram en bild av livet på Kabbarp 1 & 6, sådant det gestaltade sig, innan storindustrien hunnit sätta sin prägel på bygden. För ungefär två år sedan kom arkivarien doktor I. Ingers av en händelse att läsa mina uppteckningar. Sedan han framkastat tanken på publicering av skildringen, har jag under sommaren 1951 på nytt genomgått manuskriptet. Därvid har jag gjort åtskilliga tillägg. Så har t. ex. ytterligare några episoder från den tid, då Nils Larsson (1811—1858) och hans syster Bengta Larsdotter (1814—1888) växte upp på Kabbarp 1 & 6, tagits med. Detta har kunnat ske tack vare anteckningar, som gjordes år 1901 av min moder, Kerstin Thunell, f. Hansson (1858—1911).

Till arkivarien doktor I. Ingers, som har granskat, vad som återgivits på Tottarpsmål, och som på flera andra sätt har bistått mig, uttalar jag mitt uppriktiga tack. Vidare framför jag ett värdsamt tack till Bara härads hembygdsförening och dess Styrelse, som berett plats för min skildring i sin skriftserie.

Malmö den 1 september 1951.

Elin Thunell.

I.

När tankarna går till "de gröna tiderna" (de gamla tiderna), kretsar de gärna kring Kabbarp 1 & 6. Denna gård ägdes under en lång följd av år av samma släkt. Den ligger vid landsvägen mellan Malmö och Dalby, just där slätten börjar sin böljegång upp mot Romeleklint. Från den gamla möllebacken har man en vidsträckt utsikt söderut. Därifrån ser man det växlande färgspelet över sädesfälten, ängarna, gårdarna och de vita kyrkorna. Längst i söder stänges utsikten av kullar, som bildar ett stråk i blåa färgtoner, och i öster reser sig Romeleklint. Det är svårt att säga, när denna utsikt är vackrast. Man skall se den under soliga sommarkvällar, då landskapets kraft går till ro, under färgklara höstdagar, i vinterns ödslighet och om våren, då viporna har börjat flyga omkring över markerna och "vivenstärtana"¹ lyser på ängarna.

Kabbarp omnämnes i ett brev² från mitten av 1300-talet. Väpnaren Jacob Jensen Galen donerade då bl. a. tre gårdar och en fästa i Kabbarp till aposteln Jacobs och S:ta Katarinas altare i Lunds domkyrka. Under 1600-talet började kyrkoböcker föras i Tottarps och Burlövs socknar, och därefter har man — vad de gamla släkterna beträffar — säkra dokument att hålla sig till. De gamla ägarna till Kabbarp 1 & 6 härstammade från Åkarp i Burlövs socken, där deras förfäder var bosatta under förra hälften av 1600-talet. Stamfadern, Hans Larsson,³ var född 1634 i Åkarps by. och där blev han med tiden hemmansägare.⁴ Han var gift två gånger. Det

¹ Ängskrasse.

² Lunds domkapitels gaveböger, ed. Weeke.

³ Se A. W. Lundberg och Vilh. Ljungfors: Tre skånska bondesläkter från västra Bara.

⁴ 1671 års jordrevningsprotokoll (Kammarkollegii arkiv) omnämner bland bönderna i Åkarp en vid namn Hans Larsson, som "för två år sedan" fått städja av M. Morbeck. Alla gårdarna i Åkarp var veckodagshemman till Alnerup. På sina ägor i vångarna kunde denne Hans Larsson utså 21 tunnor 5½ skäppor råg och korn samt 13 tunnor 4 skäppor havre. På sina ängar skördade han årligen 14 ⅔ lass hö. Gårdens kreatursbesättning utgjordes av 6 ök, 1 föl, 3 stutar, 4 kor, 1 kalv, 6 får och 6 grisar.

andra giftermålet ingicks år 1700, då han var 66 år gammal. I detta äktenskap föddes fyra barn. Hans Larsson dog 1708 och begrovs "dominica invocavit"⁵ i Burlövs kyrkogård, där han "lades under dhet syndra fönstret för Prädicks Stolen".

Sonen Hans Hansson var född i Åkarp 1703 och döptes "feria misericordias".⁶ Vid 26 års ålder lämnade han fädernehemmet och blev genom sitt gifte åbo på kyrkohemmanet nr 1 1/2 mantal Djurslöv, Tottarps socken. De gamla djurslövsborna berättade, att en farsot⁷ skulle ha härjat långt tillbaka i tiden, så att hela byn utom en gumma och en katt var utdöd. Sedan oron dragit förbi, skulle nytt folk ha kommit till städes. Möjligen kan Hans Hanssons inflyttning på ett eller annat sätt ha samband med vad som sålunda berättats. I varje fall gifte han sig 1729 med Kersti Jönsdotter på nr 1 Djurslöv, som förut varit gift med kyrkobonden Jöns Bengtsson. Denne hade dött 1728. Hans Hansson dog 1752 och begrovs på Tottarps kyrkogård den 4 december. Hans andra hustru, Bengta Hansdotter, överlevde honom i många år. Hon dog först 1777 hos sin son i Kabbarp. Kyrkobokens uppgift, att hon begrovs med "heder och likpredikan", tyder på att hon varit en dugande kvinna.

Hans Hanssons äldste son, Nils Hansson (f. i Djurslöv 1731 4/9) blev genom sitt giftermål rusthållare på Kabbarp i 1 & 6.⁸ Hans hustru, Estred Månsdotter (1747—1819) var född på gården. Giftermålet ingicks 1767, och från det året till år 1915 var hemmanet i släktens ägo. Estreds far, Måns Svensson, som dog 1780, 81 år gammal, är den förste hemmansägaren på Kabbarp nr 1, vars namn man känner. Den gård, som Nils Hansson flyttade in i vid sitt giftermål, tillhörde Kabbarps gamla by, som var belägen på det ställe, där bygdevägen från Åkarp och Hvilan i en skarp krök svänger upp mot Dalbyvägen. Gårdens åbyggnader låg öster om nr 4, nuvarande Fridhem, där man i senare tid träffat på en myllrik tomt.

⁵ Bönsöndagen.

⁶ Andra söndagen efter påsk.

⁷ Möjligen är det frågan om pesten, som 1711 härjade i Skåne och Danmark. Red.

⁸ Sammanläggningen av gårdarna nr 1 och nr 6 har helt visst skett ganska långt tillbaka i tiden. Åtgärden står möjligen i samband med ödeläggelserna under Skånska kriget. 1687—88 arbetade en särskild reduktionskommission i Skåne, vilkens handlingar förvaras i kammararkivet. I bandet Dokumenter och supplikationer finns en specifikation på ödeshemman i Kabbarp (fol. 216), vari om nr 6 anmärkes, att gården var öde före kriget, då den blev avbränd. Rusthållaren brukade nu grunden, men inga hus var därpå.

Estred Månsdotter skymtar längst borta i släkttraditionen. Hennes son-dotter Bengta (född 1814, död 1888) berättade för de sina, att Estred på sin tid tjänstgjort som barnmorska i Kabbarps by. Bengta hade under bar-naåren ett besvärligt utslag i huvudet — det var väl inte så väl beställt med hygien i bondgårdarna på den tiden. Gumman behandlade henne på så sätt, att hon gned in huvudet med fett. Sedan strödde hon på snus från sin dosa. Kuren upprepades flera gånger och hade ingivit Bengta skräck för gamla farmor.

Nils Hansson⁹ blev kyrkovärd i Tottarp efter sin svärfar. Han dog 1794, och därom heter det i kyrkoboken: "D. 9 februari dog hederlige och be-skiedelige rusthållaren och kyrkovärden Nils Hansson i Kabbarp, då han var 63 år gammal, af hetsig Feber och begrofs d. 16 ejusdem hederligt och med likpredikan". Det är inte osannolikt, att han och hans hustru bli-vit jordade på det gravställe, som ännu tillhör Kabbarp 1 & 6. Möjligen har deras vilostad varit utmärkt av en gravhäll. Nils Nilsson¹⁰ mindes i varje fall, att man i slutet av 1840-talet eller i början av 1850-talet — säkerligen i samband med ombyggnaden av Tottarps kyrka — hade fört hem flera gamla stenar från kyrkogården. När någon tid hade gått, blev hällarna sönderslagna med "kyllor" och använda vid gårdsplanens sten-sättning. Fragment av gravstenar låg ännu 1922 kvar i "stenoren", men bitarna var så små, att man inte kunde utläsa något namn.

II.

Om släktens äldre led vet man inte stort mer än namnen och de årtal, som här har meddelats efter boken *Tre skånska bondesläkter från västra Bara* av A. W. Lundberg och Vilh. Ljungfors. Med Nils Hanssons son Lars Nilsson står man på betydligt säkrare mark. Han föddes den 16 nov. 1777. Hur helt annorlunda än nu måste inte bygderna ha sett sig vid den tiden!

⁹ 1771 10/10 upprättades en kartebeskrivning över kronogatehuset Tyska kroget i Tottarps socken. Kabbarps byamän var närvarande, bland dem Nils Hansson. Mätning å lägenheten hade verkställts redan 1767. Tvist hade uppstått mellan Kabbarps byamän och krögaren om ett par små områden. Krögaren hade vid göd-selutkörning öppnat gärdesgården kring byns ägor och på så sätt gjort ofred. (Handl. i lantmäterikontoret för Malmöhus län).

¹⁰ N. N. var född 1838 och dog 1926. Han ägde Kabbarp 1 & 6 1864—1915.

Man hade åtskilliga årtionden kvar till enskiftet. De hopgyttrade byarna låg kvar i ostörd ro, och mellan dem utbredde sig obebodda områden av anse-
lig omfattning. Vilka upplevelser kan den lille Lars Nilsson ha haft inne
bland byns längor och "havatäppe"? Även om bondpojkarna tidigt fick
börja att arbeta, så får man väl anta, att de allt emellanåt också lekte på sitt
stillsamma och tröga men dock rätt klipska släbovis. Då måste den gamla
byns virrvarr ha varit ett sannskyldigt paradiset.

Lars Nilssons mor, Estred, gifte om sig 1799 med rusthållaren på
Kabbarp nr 5. Måns Mårtensson. Denne innehade alltså nu både nr 5 och
nr 1 & 6, fast han överlämnade skötseln av nr 5 till sin son Mårten Måns-
son. Mårten hade år 1797 gift sig med Nils Hanssons och Estreds dotter
Agnis (född 1772, död 1854), så att släktskapen blev tämligen invecklad.
Sådant torde man inte ha fäst sig så värst mycket vid på den tiden. Agnis
hem, nr 5, efter skiftet förlagt till Norrevång, var ett ställe, där det lär ha
funnits förfärligt med "spöje", och om hennes man har det gått många
historier. En kväll råkade han t. o. m. så illa ut, att han fick "pryl" av sin
egen käpp inne i sin egen "stuelänja". En osynlig varelse rusade ett — tu
— tre på honom, och sen var det inte lönt att försöka komma undan. Den
gode Mårten lär ha tyckt om starkvaror, och därmed torde de hemska spö-
kerierna stå i ett visst samband.

Hurudant var måne förhållandet mellan Måns Mårtensson och hans
22-årige styvson Lars Nilsson? Utan alla slitningar kan det väl knappast
ha avlupit. Alla uppgifter om Lars Nilssons liv och leverne under senare
år vittnar dock om att han varit en stillsamhetens och fridens man, och
man behöver därför nog inte tro, att han varit alltför genstridig och
"ingvidden" mot styvfadern. Han har nog funnit sig och lugnt bidat sin tid.
Vare emellertid härmed hur som helst — år 1803 dog Måns Mårtensson,
och då måste allt ordnas på ett nytt sätt. Lars Nilssons yngre bröder läm-
nade nu på allvar fädernegården. Om dem vet man helt litet. Ingen av dem
fick egen gård — det var väl inte så lätt att lägga pengar på kistbottnen
under husbehovsbränningens tidevarv. Brodern Per blev soldat och tog sig
då namnet Kula, vilket hörde samman med soldatnumret. Han lär ha varit
en stor slarver. Tidvis försörjde han sig med att vandra omkring i bygden
och sälja "pölsehorn". Den andre brodern, Knut Nilsson, var 1809—1812
hemmansåbo i Hjärup, Uppåkra socken men försörjde sig senare som
dräng och daglönare. Han rådte om ett hus i nordvästra hörnet av fäder-
negårdens plan mitt emot nuvarande Framnäs och bodde där till omkring
1820. En väg ledde från "Krommen" upp mot huset. Detta revs längre
fram, men vid höstplöjningarna fick man upp sten från den gamla grun-
den. Knut Nilsson flyttade omkr. 1820 till Brågarp men hade arbete ute

i bygderna. År 1846 vistades han sålunda hos fanjunkare Runstedt i Kabbarp och dränkte sig därunder vid ett besök hos Ola Hansson i Nordana i ett drankkar. Han begrovs efter tingsrättens utslag 1846 28/11. Sonen Nils Knutsson var en duktig karl och ofantligt stark. Han kom till Kabbarp en och annan gång under Nils Nilssons barnår. Nils Knutsson försörjde sig som dräng och blev slutligen husman i Hemmestorp, Kyrkheddinge. En av hans söner, Per Nilsson, flyttade 1883 till Hven, där han bodde kvar ännu sommaren 1922. Han hade ett hus vid Hakens fyr strax nedanför den branta strandbrinken och sade, att han aldrig skulle kunnat trivas annat än där. Han hade försörjt sig som tegelbruksarbetare och tofelmakare. Kabbarp 1 & 6 mindes han mycket väl från sina "drängaår" i västra Bara men hade ingen aning om att hans egen släkt härstammade därifrån.

Lars Nilsson blev rusthållare på Kabbarp 1 & 6 år 1803. Samma år gifte han sig med Sissa Persdotter, som var född år 1778 i L. Råby och dotter till rusthållaren Per Persson. Med tiden blev Lars Nilsson kyrkovärd liksom fadern. Av makarna var troligen Sissa Persdotter rikast utrustad på huvudets vägnar. Hon hade också varit rikast begåvad med jordiska ägodelar. Fadern hade först varit åbo i L. Råby och sedan rusthållare i Västra Skrävlinge.¹ Från ett välbärgat hem hade Sissa Persdotter flyttat till Kabbarp, där hennes förmögenhet kom väl till pass för att bereda Lars Nilsson möjlighet att överta fädernegården. Hon kom att betyda mycket för de sina. Lars Nilsson var kanske ingen kraftens man. Med Sissa Persdotter tycks nytt blod och ny kraft ha kommit in i släkten. I hemmet kom sex barn att växa upp, Per f. 1808, Nils f. 1811, Bengta f. 1814, Kjerstina f. 1817, Måns f. 1820 och Estred f. 1826. Anteckningen i kyrkoboken om sonen Nils födelse år 1811 lyder sålunda: "Den 23 Martii födde rusthållaren Lars Nilssons hustru Sissa Persdotter uti Kabbarp, då hon var 32 (år) gammal ett gässebarn, som döptes den 25 ejusdem och kallades Nils. Barnet hölts vid dopet av Mårten Måns hustru Agnis och Faddrar woro: Åboen Knut Nilsson ifrån Hiärup, åboarna Åke Pehrsson, dr: Jöns Nilsson, Hans Johns hust. Ingar, Ola Håkans hustru Sissa, alla ifrån Kabbarp."

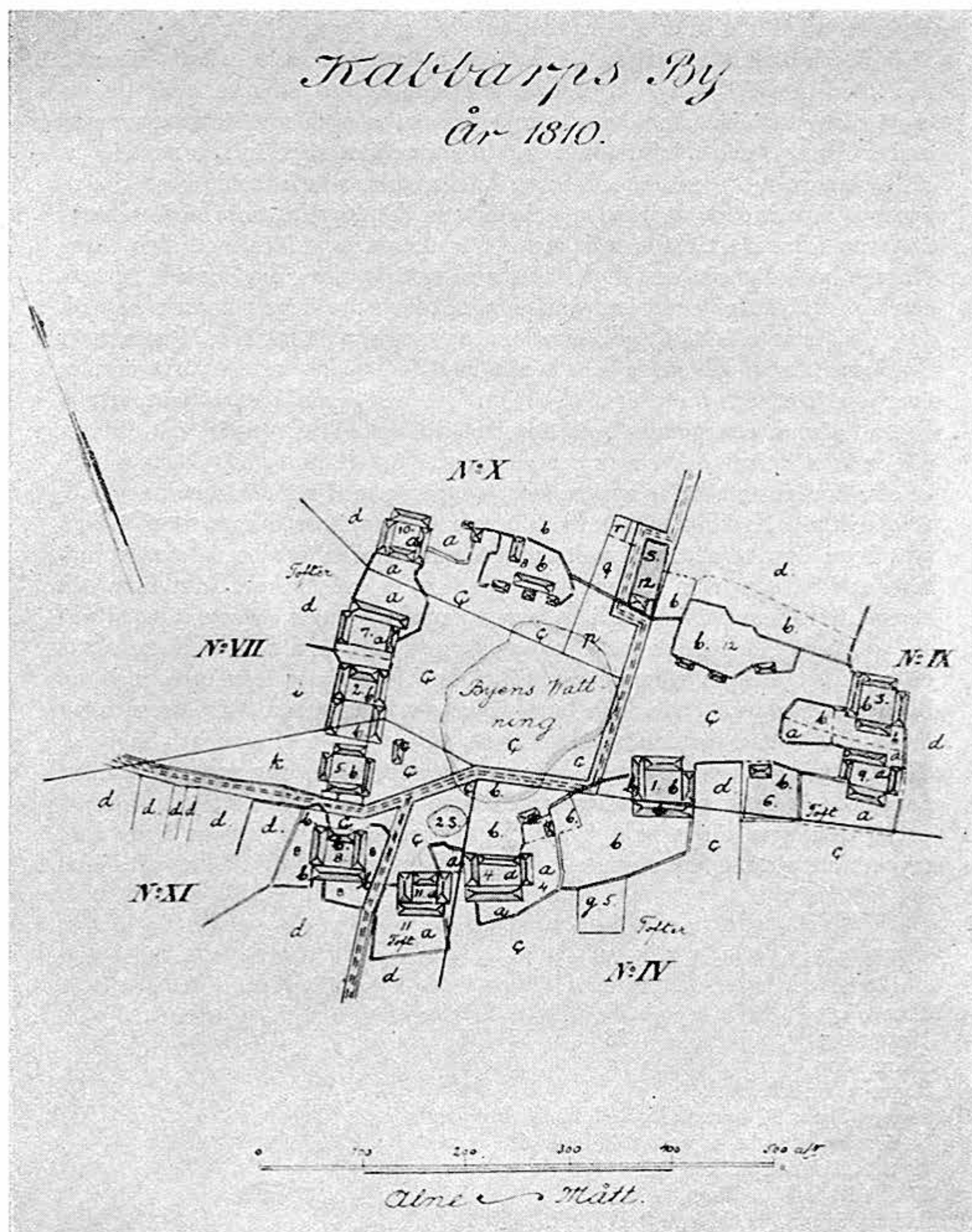
Lars Nilsson och de, som samtidigt med honom var byamän i Kabbarp, fick vara med om de genomgripande förändringar, som enskiftet förde

¹ På Västra Skrävlinge kyrkogård kvarstår ännu en gravsten över Sissa Persdotters bror rusthållaren Per Persson (född 1771, död 1852) och hans hustru Elsa Johansdotter (född 1771, död 1843) När Lars Nilssons och Sissa Persdotters yngsta dotter, Estred, döptes år 1826, var "Per Pers hustru Else från V. Skreflinge" gudmor.

med sig. Man kunde ha väntat, att en sådan omvälvning skulle ha satt märken i släkttraditionen, men så är inte fallet. "Far va tre år, når di flytte ud å den gamle byen", berättade Boel Jöns Hans² i Kyrkoby. Detta är allt. De efterföljande uppgifterna är hämtade från de gamla skifteshandlingarna, som finns tillgängliga på lantmäterikontoret i Malmö. Kabbarps by synes ej ha blivit storskiftad. År 1810 den 30 okt. infann sig lantmätaren E. Rosell för att börja ett sådant skifte, men "Byemännen" gav då till känna, att de "funnit förmonligast att hvar för sig få sine ägor lagligen uti Enskifte fördelte", och därför kom den förra förrättningen att "aldeles" upphöra. Den 16 nov. 1810 förordnades Rosell att företaga enskiftet i Kabbarps by, och den 25 april 1811 kom han till Kabbarp för att med "Wederbörande öfwerlägga angående Enskifte för alla hemmanen". Vid sammankomsten infann sig kronoombud och gode män, och för övrigt inställde sig "Samteliga denna Byens Jord- och Hemmansägare", bland dem Lars Nilsson. Sedan byns jord blivit graderad på sätt, som en särskild handling anger, "företogo sig vederbörande att på stället öfverse de här i Byen varande Tomter, åbyggnader, Hagar och planteringar". Varje hemmans "beskaffenhet och förmoner" angives i en därpå följande paragraf. "N:o 1 & 6", heter det där, "har Stor Tomt, Sämre åbyggnad, en hage med Sten inhägnad, hvaruti är någre frugtträn och en hop stora almer". N:o 3 hade stor och rymlig tomt, passabel åbyggnad och en större och en mindre Hage, varuti fanns någon plantering av "pilar och någre frugtträn". N:o 5 — Mårten Månssons ställe — hade stor tomt, dålig åbyggnad och en stor hage med någon plantering. — På liknande sätt genomgås alla gårdarna. Bakom de torra uppgifterna tycker man sig skymta den gamla byn — de låga, ofta nästan fallfärdiga gråa husen med de "klinta" väggarna och de grönmossiga taken; prången och stengårderna, hagarnas knotiga äppleträn, pilar och "almer", vilkas lummiga kronor med sina "alikebo" höjde sig mot skyn — allt ordnat kring byns grönskande "vanningadamm". Allt detta var dömt att till allra största delen omedelbart försvinna. Visserligen skulle "de utflyttande äga rättigheter att uti sex år räknat ifrån nästkommande Micaeli med sine åbyggnader å gamla platsarne qvarbo", men dessa sex år skulle fort rinna undan, och därefter skulle allt det gamla vara borta — för att uppstå igen på de nya enskiftade ägorna.

Eftersom "samtelige denna bys delägare" hade varit rekvirenter, d. v. s. hade begärt enskifte, företog sig alla vederbörande att utlägga envars enskifte. Det fanns ingen, som var förutbestämd till att kastas ut på utmärkerna. Förrättningens mest spännande ögonblick var kommet. Om n:o 4,

² Född 1844, död 1936, gift med kyrkovärden Jöns Hansson.

1. Kabbarps by år 1810. Efter lantmätare Rosells karta.

7, 9, 10 och 11 nämnes det betydelsefulla ordet "qvarblifver"; n:o 1 & 6, 2, 3, 5 och 8 skulle "utflytta". Bland de utflyttande hade 1 & 6 "sämre", n:o 2 och n:o 5 "dålig" åbyggnad, och denna omständighet torde ha avgjort gårdarnas öde. N:o 3 var domkyrkoherman och n:r 8 arbetshemman under Alnarp, och därför torde det inte ha lönat sig för åborna där att alltför mycket spjärna emot. De nya skiftena blev nästföljande höst "i Delägarnes närvaro på marken utstakade och delningslineerne med stenar i ändarne försedda". De skulle tagas i bruk redan vid micalitiden. Lars Nilsson hade fått sitt enskifte³ i Södra vången emellan Burlövs och Kyrkobys ägor. Här uppförde han omkring 1814 en fyrlängad korsvirkesgård, som stod kvar till 1858, och som längre fram skall beskrivas. Bönderna i Kabbarp liksom på andra håll torde inte ha fröjdats sig så värst mycket över enskiftet, och detta är förklarligt. Det kunde omöjligt kännas behagligt att lämna den gamla byns trygghet och ro och flytta till en utmark, där spöken, tjuvar och kältringar huserade, bäst de gitte. Därtill kom andra omständigheter. Att nybyggnadsarbetet förde med sig möda och kostnad, är självklart. Nyodlingsarbetet var ännu mödosammare. "Åred" hade förut gått fram över tegar, som varit odlade sedan hedenhös; nu måste det sättas ner i skiften, som till en del utgjordes av gräsbackar, kärrhålor och stenmarker. Ännu under Nils Nilssons barndom fanns det stengärden vid själva gården, och dessa torde ha lagts upp i samband med odlingsarbetet efter skiftet. Däröfver nämnde han följande: "Där fanns stentäppe runt om båda trädgårdarna ända från landsvägen ner om lyckan, där dammen nu är. Vid lolängen var inhägnad en tomt, så lång som längan och så bred, så där kunde stå alla stackar. Där var stentäppe runt om, och det var en god idé. Djuren kunde inte komma till stackarna, när de slapp ut. Där var också stentäppe längs med vägen från "tautaporten".⁴ Farfar hade haft mycket att göra. Stenen måste ha legat på åkrarna, och så har di släpat

³ Före skiftet hade 1 & 6 följande ägor:

Åker:	Tunnland	Kappland	Äng:	Tunnland	Kappland
Norrevång	26	1 3/8		8	25 15/16
Västrevång	23	5 3/4		3	1
Södra vång	24	30 1/2		6	14 1/4
Hagar och odelt mark				1	25

Summa ägor: 94 tunnland och 7 13/16 kappland.

Genom enskiftesdelningen erhöill 1 & 6:

79 tld 22 1/4 kpl åker och

27 „ 18 1/4 „ äng

Summa ägor: 107 tld och 8 1/2 kpl.

⁴ Porten ut till toften, d. v. s. den jord, som låg närmast gården.

hem den". — Odlingsarbetet blev inte färdigt under Lars Nilssons tid. Sonen Nils Larsson kom att fortsätta sin fars arbete, ja, de sista kärren, Stenstickekarret och Mossen, tappades inte ut, förrän sonsonen Nils Nilsson hade blivit husbonde på gården.

Kabbarp 1 & 6 var, då enskiftet företogs, ett kronorusthållshemman. Dess brukare hade varit kronoåboar med besittningsrätt, och söner eller svärsöner hade haft förmånsrätt till hemmanet vid överlåtelse. År 1812 köpte Lars Nilsson skatte på sitt hemman. Man gissar, att det varit lantmätare Rosell, som rått honom till detta. För Kabbarp nummer 1 erlade Lars Nilsson en köpesumma på 21 rdr 31 sk. 6 rst och för nummer 6 43 rdr 43 sk. 6 rst. Summan kan synas liten, men för Lars Nilsson var den säkert stor nog. Han levde på en tid, när det var ont om kontanter. Ålderdomliga och högtidliga är ordalagen i de gamla skattebrev. Det är, som om det inte nog kunde inskräpas, att jorden nu inte längre var kronans. "Wi afhände förthenskull" heter det, "Hans Kongl. Maj:t samt Swerigis Krono förbemälte Hemman och tillegne detsamma Rusthållaren Lars Nilsson, dess Hustru, Barn och Arfvingar samt Arfvingar efter Arfvingar, med Hus och Jord, Åker och Äng, — — — Fiske och Fiskewatten, Quarn och Quarnställe, — — — — samt alle andre tillägor, som under Hemmanets Ränta äro inbegripne, i wåto och torro, närby och fjerran, intet undantagandes af alt thet, som thertil lyder, med rätta ligga bör och lagligen tilwinnas kan, at njuta, bruka och behålla under Skattemanna Börd och Rättighet til ewerldelig ägo, som Lag förmår".

Under arbetet på de nya åkrarna gjorde Lars Nilsson ett fynd. Strax söder om gården fanns det märkliga ting. När fältet ärjades, var det en stor sten i jordbrynet, som alltid låg i vägen, och till sist beslöt Lars Nilsson, att den skulle "väck". Han grävde runt om den och fann vid den ena sidan en lerkruka, som var fylld av silversaker. Själva krukan föll genast sönder, men silvret plockade han upp i sin "spiddehua",⁵ som tånjdes ut och blev alldeles full. Fyndet överlämnades till länsmannen G. Runstedt, och denne lämnade det i sin tur till professor Sjöborg i Lund. Sjöborg uppvisade fyndet för Kungl. Vitterhets-, Historie- och Antiquitetsakademien, och till sist hamnade det hos rudbeckianen Per Tham på Dagsnäs. I akademiens protokoll finns en utförlig beskrivning av silversakerna. Denna meddelas här efter en avskrift, gjord i Stockholm hösten 1919 av Nils Nilsson:

"År 1816 har en bonde i Kabbarp i Tottarps socken, Bara härad av

⁵ En stickad mössa.

Malmöhus län vid grävning på släta marken en aln djupt i jorden funnit en myckenhet små silversaker och åtskilliga slags mynt. Storleken av fyndet kan väl ej bestämmas, helst bonden strax hade bortlämnat några penningar dem han ej kunde återskaffa; vad som var i behåll (18 lod) inlöstes från bonden av H:r Prof. Sjöborg, som detsamma för Kungl. Witterhets-, Historie- och Antiquitetsakademien uppvisade och det densamma hembjöd. Det förvaras nu hos Överintendenten och Riddaren P. Tham på Dagsnäs.

Varav märkas följande stycken:

- 1) Ett halsband av vridet arbete med en därvid hängande prydnad, försedd med hakar, varmed det kunde hopfästas och öppnas, till vidden jämnt passande om halsen på ett vanligt fruntimmer och till vikten $2\frac{3}{4}$ lod.
- 2) Ett massivt men enkelt arbetat spänne med sin thorn, liknande nog de spännena, som av oädlare metall i senare tider blivit brukade, men saknar i de hoprullade ändarna hål att däruti insätta ett för bruket av dem, såsom de i senare tider begagnats, behöfligt stift; till vikten $1\frac{5}{8}$ lod.
- 3) Ett beslag av silver.
- 4) En liten märkla, som hört till en motsvarande hake och då kunde ha tjänat till att därmed hopfästa kläderna, väger $\frac{1}{2}$ lod.
- 5, 6, 7) Stycken av vridet arbete jämte många stympade kedjor av finare och grövre tråd med mer och mindre konstig sammansättning.
- 8) En avklippt silverten, som blivit delad i flera finare trådar.
- 9, 10, 11) Stycken av uthamrade silverstänger, dem man plögade avhugga i behöfliga delar för att begagna i stället för präglat mynt.
- 12) Ett mer utarbetat silverstycke, som synes tillhört någon prydnad.
- 13) En thorn, hörande till något spänne eller smycke, likaledes avklippt, troligen för ovannämnda bruk.

Dessutom funnos även flera mindre, sammanvridna silvertrådar m. m. samt ett litet stycke av en mycket tunn silverplåt, som lär utgjort någon del av ett runt smycke och varit prydd med fastlött finare arbete, varav blott litet obetydligt ännu kvarstannat; några bitar, som funnos lösa och troligen hört därtill, voro för små att kunna ge begrepp om dess beskaffenhet. Fyndet torde blivit nedsatt för att därigenom undångömmas för en fiendes åtkomst. Ibland de förut nämnde silversaker voro även en mängd gamla mynt av gott silver."

III.

Hur levdes i övrigt livet på Kabbarp 1 & 6 under Lars Nilssons och Sissa Persdotters dagar? Någon fullständig bild därav är det inte möjligt att ge nu mera än hundra år efteråt, men traditionen har dock bevarat ett och annat drag. Mera skulle ha levat kvar, om inte Nils Larsson, som efter Lars Nilsson blev husbonde på gården, varit så frigjord från all övertro, och om inte släkten hade blivit starkt religiöst påverkad under 1860-talet. Därtill kommer, att den stora "upplysningstiden" under den senare hälften av 1800-talet förvandlade sinnena. Man började skämmas för den gamla vidskepelsen, och så glömdes den största delen av traditionerna bort. På Lars Nilssons gård levde säkert den primitiva livsuppfattningen kvar. De minnen, som bevarats till vår tid, bär vittne därom. Folktrons gestalter levde kvar, inte som konturlösa sagofigurer utan som verkliga makter, som man måste räkna med. Knäppningarna i stugväggarna blev till varsel, och när höstdimman lade sig över markerna, kunde vem som helst få syn på spöken och vålnader. Det gällde att hålla reda på alla gamla tillförlitliga tecken och förebud, och man måste känna till botemedel för de faror, som kunde hota.

Så snart det blev mörkt, började "varúlen" stryka omkring utanför längorna. Särskilt närgången skall han ha varit 1826, då det yngsta barnet väntades. Då låg han förjämt utanför köksdörren och ville in. Hundarna skällde och gnällde av förskräckelse. Då tog Lars Nilsson en "slauel" (nedre delen av en plejel), och så gick han ut för att "pryla varúlen". När han kom in igen, berättade han, att det hade känts, som om han hade "slad" på en säck, så nog hade han träffat på "varúlen".

Viktiga händelser föregicks av varsel. En dag stod mor Lars Nils vid spisen och lagade mat. När hon vände sig om, fick hon se sin syster i L. Råby stå i dörren. Hon blev glad över det kärkomna besöket men vände sig om ett ögonblick för att lyfta grytan av elden. När hon sedan skulle hälsa på system, var denna försvunnen. Sissa sökte överallt, hon sprang ut om porten för att se, men ingen stod att finna. På eftermiddagen kom sorgbud från Råby. System var död.

Man fick reda på att det fanns "folkaben" i backen söder om gården. Det stora silverfyndet 1816 väckte undran och förskräckelse. Gårdens folk kom nu att höra och se åtskilligt. Under mörka kvällar såg man "döingaljus" över backen. De steg uppåt från marken, lyste och försvann. Vilken skräck måste inte sådant ha framkallat! En gång hämtade Lars Nilsson sand nerifrån backen. Han skulle grusa gårdsplanen. Men i sanden fanns det fullt med människoben, och om natten blev det "aló" på gården. På

morgonen måste man skyffla ihop sanden och sortera benen ifrån. Dessa lades bort i backen igen, och så blev allt tyst.

Det övernaturliga låg liksom i luften. När mor Lars Nils en kväll gick hem från "brydestuan", tyckte hon sig hela tiden höra en förfärlig jämer, som hon inte kunde förklara. Hon hade sina sorger, det är säkert. Hennes man lär ha sett för djupt i glaset, och hon sörjde väl över det.

Sjukdom kunde naturligtvis komma på. Ibland kom det onda liksom "flyanes" i luften, eller också kunde man, som det hette, "komma fårr nåd i väred". Lätt kunde det också bli "eder i findrana", och den, som hade fått "ona beded" (också i fingrarna), var att beklaga, för det ansågs vara något mycket betänkligt. Man fick försöka reda sig, så gott man kunde. Den, som fick "madlea", skulle sätta sig under bordet och "sua" ur samma skål som hunden. Självaste far i huset underkastade sig den kuren.

Ibland sökte man kloka och läste besvärjelser. Dottern Bengta hade som barn en ögonsjukdom och måste länge gå med det ena ögat förbundet. Föräldrarna visste sig slutligen ingen annan råd än att anlita en klok gumma. De körde med sin flicka och med en eller två skäppor råg till Eskilstorp på Söderslätt. Den kloka gummans ordinationer glömdes bort, men följande episod berättades från besöket. Kabbarpsborna befann sig i stugan, och gumman hade avlägsnat sig för att kurera någon annan sjuk. Lars Nilsson hade slagit sig ned på "boränsbänken" och tagit fram en bok, som låg på en hylla. Plötsligt trädde gumman in, och Sissa Persdotter sade då till sin man: "Låt boken vara! Bry du dig inte om den!" Då inföll gumman på sitt "sönnerlänska" språk: "Ack, mor, la far lese! Min gamle goe båg,¹ den jemmer ja nock, men ändå hände de en gång, add ja hadde lömt den framme, å då sad en man, darr far nu sidder, å börjede lese i min gamle goe båg, och I må tro, add harr så ud i stuen, når ja kom inj. Ja måtte lese tebage!" Kvinnan ville ha sagt, att mannen med sin läsning hade framkallat en del andesyner, som hon måste mana bort. Lars Nilsson och Sissa Persdotter blev förvånade, men Bengta trodde, att gumman ljög, och det sade hon till föräldrarna, då de var på hemväg. Då utbrast hennes mor: "Ack, barn, va du allti e sällklåg!"

En annan klok gumma hämtades till Kabbarp en gång, då den äldste sonen, Per, hade blivit sjuk. Medan hon höll på pojkens huvud, sade hon med gnällande röst: "De ona flye ti Skam — de goa komme igen — tvy spotta — spotta nu, Pär!" Gumman blev väl lönad, men när hon hade givit sig i väg, uttalade Bengta åter sin misstro. Hon fick lära sig att vara ensam om sin övertygelse. Men nej, hon var säkert inte ensam. Brodern

¹ Gumman ägde tydligen en svartkonstbok.

Nils hade samma klara förstånd. De torde redan då ha tänkt och känt på samma sätt, och eftersom de var unga och glada, blev väl den kloka gummans besök snart nog föremål för skämt.

Mor Lars Nils kunde i svåra situationer visa prov på både mod och klokhet. Gården låg ganska ensligt. Om kvällarna låstes portarna. Det fanns ett hål, där hundarna kunde ta sig ut och in. I den gamla "stuelänjan" skyddade man fönstren med lämmar åt trädgårdssidan. Icke desto mindre kunde man få påhälsning av tjuvar. Därom berättade Boel Jöns Hans' i Kyrkeby, och hon hade hört berättelsen av Anna Nilsson i Åkarp,² mor Lars Nils dotterdotter. En kväll började hundarna skälla alldeles hiskeligt. Far och mor hade lagt sig, och när de hade hört skallet en god stund, började mor tycka, att far skulle "sidda opp" och gå ut och se efter, vad som stod på. Men fader Lars ville inte höra på det örat. Han var lat och en smula oföretagsam, sängen var varm och god, och så blev han liggande. Men den, som "sadd opp", det var mor i huset. Hon fick på sig kläderna, väckte "tösen" och tände "löjtan". Så vandrade mor Sissa och "tösen" genom "lågan" ut i trädgården. Vid "havatäpped" låg verkligen en karl och lurade. "Vim e du?" frågade Sissa. "Du ska väl ente ing å stjela?" Jo, svarade mannen, det var meningen. Det fanns inget att äta där hemma, och han såg sig ingen levande råd utan hade fått ge sig ut på rövartåg. Nu fick han några förmaningens ord av mor Lars Nils. Men sen sade hon något, som han kanske inte hade väntat att få höra: "Kom nu me ing, så ska du få mad, så meed du vill ha! Å nårr du behövor mer, så kom igen!" När mannen gick ifrån Kabbarp, hade han med sig både bröd och fläsk i ett stort knyte.

I början av 1820-talet skickades de äldsta barnen någon tid i skola. Tottarps församling hade en ambulerande skola, och i den undervisade husaren Sven Katzler. Under kristendomstimmarna läste barnen bl. a. hustavlan utantill. Läraren, som ibland hade tagit sig väl mycket till bästa, nämnde överskrifterna till de olika avdelningarna, t. ex. "For gjuta manna". När ett barn hade rabblat upp det stycket, nickade Katzler åt nästa med orden "For gjuta kvingor". I den stilen kunde det sedan fortsätta. Ett annat minne från Bengtas skoltid kan berättas till Lars Nilssons stora heder. Flickorna brukade på den tiden inte få lära sig skriva, men Lars Nilsson bestämde, att hans Bengta skulle lära sig detta. Hon fick stå ensam bland pojkarna framme vid "sänbäntjen" under övningarna. Det var ont om stolar i stugorna, och de väggfasta bänkarna räckte väl heller inte till. "Vi fick nock stå", sade Bengta, när hon längre fram berättade om sin skol-

² F. 1853, d. 1938.

gång. De andra flickorna gjorde narr av henne, och hon bad sin far att få slippa skrivningen, men det hjälpte inte. — Bengta *skulle* lära sig skriva.

Nils hade under pojkåren en upplevelse, som etsade sig in i hans minne. Han gick en dag omkring på markerna som "vöjtepåg". Han kom ner till en torvgrav, som låg västerut på gårdens ägor. Besynnerligt — precis intill vassen stod en käpp nedstucken i marken! Bredvid låg en blank snusdosa och glimmade i gräset. Pojken tittade fundersamt ut över vattenytan och såg längst ute något, som liknade ett klädbylte. "Jaså", tänkte han, "nu har di glimnd klär, nårr di har vad här å bankad". Han skar sig en lång pilekäpp för att ta reda på vad det egentligen kunde vara för besynnerligt. Det var Jeppa Nilsson i byn, som låg därute. Det var en svår upptäckt för en trettonåring. Han ville springa hem, men i förskräckelsen började han "skala" åt det motsatta hållet mot Burlöv till. Han sansade sig emellertid och kallade på folk. Lars Nilsson själv fiskade upp den döde.³ Man fick senare veta, att Jeppa Nilsson gått ut för att buda "brydare". Torvgraven fick efter olyckshändelsen det namn, som den ännu bär: Jep-pes holl.

Vad Nils skulle bli, var det ingen tvekan om. Naturligtvis skulle han bli bonde som far, farfar och farfarsfar. Alltifrån sin tidiga barndom fick han vara med i arbetet ute i markerna. En "gröavärsda" om våren stod han ute på gården och såg på, hur alla hästar och oxar leddes in i högtidlig procession. Man skulle ut och köra första "måled", men man måste på gammaldags vis försäkra sig om lycka vid detta viktiga förehavande. En yxa och en "plaustage" låg om kors på "stenoren", och däröver skulle nu alla djuren vandra fram. Hela familjen var samlad för att åse ceremonien. Då gjorde Nils en vanvördig åtbörd åt det hela. Den gamla tiden talade genom Sissa Persdotter, som varnande sade till sonen: "Akta dig, Nils! Sådant kan man få ångra". Nils och Bengta hade tydligen samma klara huvud och skarpa blick. De var inte lagda för att tro på vilken övernaturlighet som helst. Draget följde dem båda genom livet. Nils Larssons barn har betygat: "Far tålte aldrig nå'n vidskepelse".

Under ungdomsåren i Kabbarpshemmet måste banden mellan de två syskonen ha knutits allt fastare. Ofta arbetade de tillsammans ute på åker och äng. När den gamla "firrelongen", som ännu står kvar i närheten av gården, planterades, hjälpte Bengta till. Lars Nilsson ville försköna den sandiga jordbiten, som inte gav någon större avkastning. När han en gång

³ I kyrkoboken är antecknat för år 1824: "Den 4de september omkom af våda uti en torfgraf till Kabbarps by åboen Jeppa Nilsson, då han var nära 36 år gammal och begrofs den 12 ejusdem."

”skogade”, tog han furukottar med sig hem, och dem fick Bengta sätta ner i jorden. I många år fick hon sköta mjölkningen. Vid inkörseln till det gamla Kabbarpshemmet stod länge två stora stenar. Bengta bad en gång sin svärson, Nils Nilsson, som då ägde gården, att han ville låta dessa stenar stå, åtminstone i hennes livstid. ”De gömmer på så många ungdomsminnen”, sade hon. ”Där brukade jag vila med mina mjölkkrukor efter slutat arbete.”

Nils och Bengta hade också gemensamma förströelser. De for tillsammans på gillena, och där fick de emellanåt höra på, hur den äldre brodern Per, som hade hemfallit åt dryckenskap, höll olämpliga högtidstal. Ännu på gamla dar mindes Bengta, hur det hade varit att stå och höra på. ”Var glada, att I inte har någon att skämmas för,” sade hon till sina barn. — Andra nöjen på den tiden var de s. k. danserna, där de båda syskonen deltog med liv och lust. Dessa tillställningar torde ha varit nätta och trevliga, men den allvarliga Bengta trivdes i längden inte med dem. Hon sade en gång: ”Medan det varade, gick det nog bra, men dagen efter var det, som om jag hade gjort en olycka.”

Vid denna tid var J. Ahnfeldt kyrkoherde i Knästorp och Tottarp. J. H. Thomander, den blivande biskopen, var då professor i Lund och god vän i Ahnfeldts hem. Ibland predikade han i Tottarps kyrka. En av ”manna-na” dristade sig en gång fråga om hans härkomst och fick då svaret: ”Jag är tjänstekvinnones son”. Thomanders förkunnelse gjorde ett starkt intryck på åtskilliga församlingsbor. I åhörarskaran befann sig också Lars Nils’ Bengta. En lördagskväll, då hon ännu satt kvar i vävstolen i stugan där hemma, trädde en kvinna in och frågade, om hon kunde få natthärbärge. Då Mor i huset sagt ja till denna anhållan, fick Bengta underhålla gästen, medan hon fortsatte att väva. Hon frågade, varthän kvinnan ämnade sig, och fick veta, att hon på söndagsmorgonen skulle gå den återstående två mil långa vägen till Tygelsjö för att få höra prosten Kallenberg⁴ predika. Bengta hade hört talas om denne präst, och hon frågade förvånad: ”Hur kan mor vilja gå en så lång väg för att få höra en präst, som fördömer folk?” Gästen svarade: ”Det är inte han, som fördömer — det är Guds ord, som dömer.” Den långa kyrkvandringen och kvinnans svar framstod länge som en gåta för den unga flickan. Många psalmer kunde hon utan till, och hon sjöng dem gärna. En och annan av sångerna i Fritjofs saga

⁴ J. B. Kallenberg var född i Ö. Ljungby år 1780, tillträdde Tygelsjö och V. Klagstorps pastorat 1817 och dog 1849. Han anses vara en av de mest betydande gestalterna i Lunds stifts herdaminne. Hans inflytande nådde långt utanför hans egna församlingar.

trängde ända ut i bondgårdarna. Sången "Gullmanig fåle" kunde hon sjunga på en egendomlig, tilltalande melodi, som hon hade väl i minnet år 1868, då en av hennes döttrar fick Fritjofs saga i premium vid en skol-examen. Bengta Larsdotter fick då för första gången se diktverket i dess helhet, men hon kände igen åtskilliga sånger från ungdomsåren.

Brodern Nils hade ett mera utåtriktat lynne. Han var en muntergök och skämtade med allt och alla. Hans upptåg är ännu inte alldeles bortglömda. En dag under det brådaste vårbruket körde hans far bort fram mot kvällningen. Hela dagen hade Lars Nilsson gått efter "harren" och gjort ett duktigt arbete. Nu beslöt Nils driva med broder Per. Det gick lätt att inbilla denne, att det stycket, som Lars Nilsson högst egenhändigt hade "harrad", måste köras om. Per tyckte, att han fått ett utmärkt tillfälle att ställa sig väl med sin far. Det skulle ta sig verkligt bra ut, att han gick ute på stycket och "harra" ännu sent på kvällen, när Lars Nilsson kom tillbaka. Då skulle Per få beröm. Han fick ut hästarna, gav sig ut på marken och satte arbetet i gång utan att ana försåt. — Efter ett par timmar kom hans far körande. Han blev rent "edertänd", när han såg, att sonen kunde gå så långt i vanvördnad, att han kasserade sin fars arbete och gav sig till att göra om det. Per fick ge sig hem fortast möjligt, och att Lars Nilsson gav honom ordentligt påskrivet, det kan man vara säker på. — Nils hade fått det, precis som han ville.

En annan gång stod bröderna inne i drängkammaren framför Per Hallings ekekista. Då vaknade spelorren i Nils. "Pär, ente får du väl plass i Hallingens kista?" frågade han. "Jo, min liv, får ja så, å de ska du snart få se!" skrek Per. Han skulle bevisa sina ord med detsamma och praktiserade sig ögonblickligen ner i kistan. Men då var Nils framme och smällde locket i lås. Per var fångad, och han fick sitta en god stund, där han satt. Husets folk kom till och hade förstås roligt åt Per, som "mulbändes" av alla krafter inne i kistan.

En annan tilldragelse från dessa år antyder, att Nils kunde visa prov på rådhhet och snabbhet, vilket fadern kanske inte så ofta hade förmått. Ett par slaktare körde en dag förbi uppe på landsvägen. Deras ilskna hundar hade farit in i gårdens "fåralynj" och bitit ihjäl ett eller två får. Lars Nilsson kom ut och började "morra så nått" på slaktarna. Då kom Nils från marken. Han hade jagat och bar bössan på axeln. Ögonblickligen fattade han hela tillställningen, och ögonblickligen handlade han. "Vicken å hongana va de?" röt han, lade bössan till ögat och siktade mot en av hundarna. Nu måste slaktarna bli beskedliga och betala skadan.

Under Nils Larssons ungdomsår ansågs det, att alla drängar borde ha varit med om det vid denna tid ivrigt bedrivna olovliga hygget i Alnarps

skog. Detta betraktades nära nog som ett mandomsprov. Nils Larsson ville också i väg, men fadern förbjöd det. På natten for Nils Larsson dock till Alnarp och lyckades fälla ett träd. Virket fördes med hem. På morgonen, då fadern vaknade, var emellertid allt så väl undanstoppat, att ingenting märktes.

IV.

Så gick åren i ständigt samma växling. Vårar ljusnade, och höstar kom med dimma och regn. Lars Nilsson och Sissa Persdotter blev gamla och grå. Deras barn stod färdiga att fortsätta deras arbete.

En junidag 1835 kom det främmande till gården i Kabbarp. Nämndemannen Nils Jönsson infann sig och likaså fanjunkaren Gustaf Runstedt, som anlätades, när skrivelser skulle sättas upp. Man samlades väl i stugan och talades vid en stund om det, som var bestämt redan på förhand, nämligen att hemmanet nu skulle överlåtas på barnen, och att föräldrarna skulle taga undantag. Lars Nilsson själv satt förmodligen på "borännsbänken" och nämndemannen och Runstedt på "bagborsbänken". Av söner var den 27-årige Per och den 24-årige Nils säkert närvarande, och möjligen skymtade mor i huset emellanåt i köksdörren. Döttrarna var däremot inte synliga och inte heller den yngste pojken, Måns. När man hade "snackas ve" en stund, gick alla ut i "borännskammaren". Runstedt slog sig ner och skrev. Det gulnade papperet finns ännu kvar, och därpå står följande att läsa:

"Undertecknade ächta Makar öfwerlåta och bortgifwa härmedelst till vår kära Son Nils Ett Niondedels Mt af vårt ägande $\frac{1}{2}$ Skatte Rusthåll N:is 1 & 6 Kabbarp i Tottarps Socken af Bara Härad och lydande under Rustning Stammen n:o 96 af Torna Sqvadron och Skånska Kongl. Dragon Regimentet, att nu genast tillträda, med allt hwad dertill lyder i hus och mark, att för sig, sin tillkommande Hustru, barn och arfwingar ewerdeligen ega och behålla, nyttja och bruka, bäst de för godt finna; Och är denna öfwerlåtelse af oss med fri wilja och sundt förnuft beslutadt samt uti tillkallade wittnens närwaro underskrifwit, som skedde i Kabbarp den 12 Junii 1835".

Far i huset skrev sitt namn längst nere på handlingen, mor kom in och ritade sitt bomärke vid sidan om hans namn. Runstedt och Nils Jönsson

intygade slutligen, att gåvobrevet var "med fri wilja och fullt sundt förnuft beslutadt och egenhändigt underskrifwit". Ytterligare fem liknande handlingar utskrevs. På döttrarnas gåvobrev talades dock icke om $\frac{1}{9}$ mantal, utan där skrev Runstedt i stället $\frac{1}{18}$ mantal. Lagen föreskrev, att dotter skulle ärva hälften mot broder.

Fastigheten var bortskänkt, men lösöreboet återstod. Runstedt fortsatte att skriva: "Sedan undertecknade äkta Makar i dag öfverlåtitt och till samtliga våra kära barn bortgifvit vår Fastighet hemmanet N:o 1 & 6 $\frac{1}{2}$ Mantal Kabbarp, försälja vi härmedelst till vår son Nils hela vårt lösörebo jemte årets växande hela gröda, emot det att han icke allenast utgör alla af hemmanet för detta år utgående onera af hvad namn och beskaffenhet det vara må, hvaribland det till oss enligt i dag upprättadt kontrakt betingade undantag, utan ock till våra kreditorer betalar all den skuld, vi oss till denna dag åsamkat, samt dessutom till oss vid anfordran, men icke förrän nästa första October, betalar Ett Hundrade Ellofva Riksdaler, Fem skillingar och fyra Runstycke Banco; Äfvensom den förste ofvansagde månad till oss aflemnar Två tunnor Råg och Två Tunnor Korn, ren och strid säd".

Hela lösöreboet kunde dock icke säljas. En del saker måste tagas med i undantagsstugan. Runstedt skrev vidare: "Bland det lösörebo vi ega, undantaga vi likväl för oss och våra öfriga barn nedan upptagne persedlar, som alltså icke inbegripes uti det köp här ofvan nämndt är; Och utgöres nemligen af allt koppar och tenn, utom Brän vins redskapen och den inmurade kitteln, hvilka tvenne sednare persedlar Nils får — de i Boningsstugan befintliga tvänne Sängar, En soffa, Ett bord, Ett vråskåp, Ett väggur, en jernugn, de redan aflagde Sängkläderna, tvänne silfverbägare, tvänne stolar, Ett mindre matskåp, ett mindre bord, en mindre jerngryta, en pannefot, en eldtång, ett bryggekär af Ek, En örbalja, Ett helt och tvänne halfankare, två spannar, en liten lejel, en liten kutting, en glaslyckta, En grynkupa, en mjölkorg, en agnkorg, en pall, alla får och lamb med undantag af tvänne äldre får och tvänne lamb, som Nils erhåller, den yngsta kon, hälften af alla de Gäss, som finnas öfriga, sedan våra döttrar först tagit sina, dock skall fjedren af de Gäss Nils erhåller tillhöra oss — af de befintliga säckarna erhåller Nils endast tio — allt det så väl nu i huset befintliga så verkade och overkade ylle och linne, som äfven det i år på marken växande Lin hvaraf vi förbinda oss att utgöra alla för året utgående klädes löner. Utom hvad Nils här framman ålägges utbetala, skall han äfvenledes betala alla sädeslöner, pänglön och alla öfriga penninge utgifter, som för detta år kan påkomma. Skulle oss drabba betalningen för de borgensförbindelser vi oss iklädt för Mathias

Christiansson¹ i Burlöf, bör en slik betalning utgöras af våra barn med två tredjedelar af sönerne och en tredjedel å döttrarna."

Om de båda silverbägarna eller silverstoppen, som man brukade säga, förordnades i ett särskilt tillägg: "De tvänne silfverbägare som nu i vårt bo befinnes, tilldelas vår son Nils den ene och vår son Måns den andre, hvaremot de skola derföre betala till sonen Pehr hvardera Ellofva Riksdaler, fem skillingar, fyra runstycke Banco".²

Per Larsson försålde omedelbart sin hemmanslott till brodern Nils. Därvid undantog han ett jordstycke, som innehöll 3 à 4 geometriska tunnland, och som var beläget nära smeden Åkermans hus. Han förband sig att årligen betala 2 riksdaler 32 skillingar såsom onera för denna jordlott.

Så var då allt ordnat. Runstedt kunde torka av gåspennan, och man återvände till stugan. Kabbarp 1 & 6 hade skiftat ägare. De båda gamla flyttade nu in i undantagshuset. Dit medföljde de båda yngre döttrarna, Kjerstina och Estred. Dottern Bengta jämte den yngste sonen Måns stannade tills vidare hos Nils Larsson som biträden. Undantagshuset utgjordes av en särskild länga inne på själva gårdsplanen. Den revs längre fram av Nils Larsson. Den södra gaveln vette åt stallängen, den norra åt boningslängan. Mellan undantagshuset och "stuelänjan" stod ett lummigt fruktträd. Den, som ville hälsa på hos undantagsfolket och steg in genom den låga farstudörren, hade på vänster hand ett "kammers" (= spiskammare) och rakt fram den väldiga öppna skorstenen. Bakom skorstenen låg "torrahuset". I farstun stod gåsabänken, och en stege ledde upp till loftet. Den, som oftast praktiserade sig uppför den, var säkert sonen Måns, ty högst uppe på hanabjälkarna vid södra gaveln fanns duvslaget, och dess invånare var han förmyndare för. Genom en dörr till höger i farstun kom man in i stugan, som var inredd på gammaldagsvis med långbord, "bagborsbänk", vråskåp, "borännsbänk", sättugn, kakelugnsbänk och himlingasäng. I sängens fotända fanns det infällda skåp, där Lars Nilsson förvarade sina värdesaker. — Från stugan kom man ut i husets andra

¹ Mathias Christiansson ägde Burlövs mölla på 1830-talet. Han hade kommit från Malmö, var av borgerlig härkomst och hette ursprungligen Sevelius. Emellertid lade han bort sitt borgerliga namn och kallade sig Christiansson efter faderns förnamn. Från honom härstammar på modernet köpmansfamiljen Blomberg i Åkarp. (Meddelat av doktor I. Ingers i uppsatsen Burlövs mölla och dess traditioner. Sydsvenska Dagbladet 1945 7/4.)

² I bouppteckningen efter Nils Larsson i januari 1859 omnämnes en silverbägare, vägande 16 lod. Det har omtalats, att ett "silverstov" senare såldes tillsammans med silverspännen och silverkättingar. I stället inköptes mässingsstakar, som lånades ut till grannarna, då så behövdes, och som därför användes vid alla "gille".

rum, sommarstugan, som inte kunde eldas upp, och vars möblering utgjordes av kistor. — Åtskilliga ålderdomliga bruk, nu bortglömda, levde kvar hos undantagsfolket. De använde t. ex. aldrig tändstickor utan gjorde upp eld med hjälp av stål, flinta och "tinner", d. v. s. murket trä, som smulades sönder mellan fingrarna. — En särskild trädgård utanför den östra längan hörde till undantagsstugan. Där hade alla barnen var sitt "froktaträ". Det röda järnäppleträdet var Pers, och Bengta rådde om gravensteinsträdet. Längre fram glömde man aldrig att om höstarna köra hennes "eblalass" till Vinstorp.

Ären närmast efter 1835 förde med sig stora förändringar för Kabbarpsfolket. Nils Larsson gifte sig sommaren 1836 med Kersti Jönsdotter, född i Arlov, Burlövs socken, 1808, död i Kabbarp 1878. Hon var dotter till rusthållaren på Arlov nr 1, Jöns Olsson (född 1752, död 1827), och hans andra hustru, Anna Andersdotter, född 1770 i Arlov, död därstädes 1863. Snart fick också Bengta och Kjerstina eget hem. Hos Per Jöns³ i Kabbarp blev Bengta bekant med Hans Hansson från Vinstorp nr 2, och i april 1837 firades deras bröllop. Sedan vigseln hade förrättats i Knästorp, samlades man i Kabbarp till bröllopsmåltiden. Brudparet satt på "boränsbänken", och längs med bordet var gästerna ordnade efter rang, heder och värdighet. Överst satt nämndemannen. Mor nämndemannens skulle förstås "snacka" med brudgummen. Hon tog noga reda på var i Vinstorp han var född, och det förmärktes, att Vinstorp för henne var en by, som låg "farlia lant" från Kabbarp. Så skulle hon själv berätta: "Ja, se Hans Hanssen ska vidda, add ja bara har va'd en inda gång i di darre västre byana, och de va, nårr Hågen Olsen⁴ hade brollop. Då kom vi hela brudastassen köranes ti Kastorp å skolle hänta hans kvinja, men nårr vi kom udanforr Alnarp, så va darr en drånans räli kar, som hadde körd och vält me itt helt höstalass, så hela brudastassen måtte gi si ti å köra över gråven två gånga". Sen följde beskärmer över höstallet och "gråvakantorna". Hans Hansson såg skälmaktig ut och frågade, om inte mor nämndemannens visste, vem "den rälie karen" hade varit. Och när hennes långdragna "Näaj" omsider hade kommit, upplyste Hans Hansson om att det var han. Han hade, just som brudföljet syntes neråt på Åkarpsvägen,

³ Hemmansägaren Per Jönsson på nr 7 1/2 mtl Kabbarp gifte sig 1836 22/6 med Hanna Hansdotter från Vinstorp nr 2, syster till Hans Hansson. Hanna Per Jöns var en präktig kvinna. Hon överansträngde sig vid vården av en undantagsman, som låg sjuk i årtal, och hon dog redan 1845 2/11. En gravvård över henne finns på Tottarps kyrkogård.

⁴ Håkan Olsson på Kabbarp nr 10 gifte sig 1834 25/7 med Anna Hansdotter från Karstorp.

2. Lars Nilssons gravsten å Tottarps kyrkogård.

varit på Alnarp och "hauad",⁵ och så hade han vält med sitt höga höstlass. Men ställa sig och plocka upp "nejerna" i brudastassens åsyn, det ville han inte, det var för stor genant. Han gömde sig bakom en trave och väntade där, tills alla hade hunnit förbi. Att brudastassen hade fått köra över gropen två gånger, det var inget nytt för Hans Hansson. — Att mor nämndemannens efter den betan var mera försiktig, när hon beskrev sin utflykt till "di västre byana", kan man våga antaga. — Enligt gammal sed skulle hustruns hår kortklippas omedelbart efter bröllopet, och hon skulle sedan ständigt bära "kläde" på huvudet eller "klud" vid högtidliga tillfällen. Bengta Larsdotter måste, ehuru motvilligt, underkasta sig,

⁵ "Hauad" = utfört hoveriarbete. Bönderna i Vinstorp var av gammalt skyldiga att göra dagsverken på Alnarps kungsgård, vilket ansågs vara en verklig plåga. Hoveriet avlöstes på 1830-talet av en årlig avgift, som senare efter motion av riksdagsmannen Ola Andersson borttogs.

vad sedvänjan krävde, men hon klippte inte sitt hår i fortsättningen, vilket annars var brukligt.

Till hemmet i Vinstorp förde Bengta med sig en vacker hemgift, och av den finns det ännu i behåll åtminstone två vävnader, en åkedynd i blyxmönster och ett trettiopinnatäcke eller s. k. "ässaklä". Täcket är ett praktstycke, och vävslaget anses vara ett av de mest tidsödande, som finns. "Den, som vov ett kvarter om da'n po ett sån't täcke, den va redi", sade Boel Jöns Hans'.

Kjerstina Larsdotter gifte sig 1840 med rusthållaren Nils Nilsson på nr 7 ¹/₄ mtl Åkarp. Denne brukade kallas "syndre Nels Nelsen" till åtskillnad från grannen på nr 3, "nöre Nels Nelsen". De benämndes också "syndringen" och "noringen".

Lars Nilsson och Sissa Persdotter levde ännu en del år framåt. Ett glädjeämne för dem var förstås de små barnbarnen. Nils Nilsson, deras sonson, mindes mycket väl de båda gamla. Han satt som litet barn hos sin farmor och hörde henne sjunga visor, och han sjöng själv tillsammans med sin tvillingsyster för farföräldrarna. Barnen hade fått lära sig Lars Linderots väckelsesång om den eviga ron, som sjungits i så många bondehem. Vilka tankar har manne dessa ord om nådaval och utkorelse väckt hos de gamla? För dem stundade dagens slut. Lars Nilsson dog den 16 april 1844. Han låg lik i sommarstugan med en sax på bröstet — det mindes Nils Nilsson. Sissa Persdotter dog den 7 maj 1847. Likstenen över dem står ännu, 1951, kvar på Tottarps kyrkogård.

Bouppteckning efter Sissa Persdotter förrättades den 30 juni 1847. Både bouppteckning, auktion och skifte medhanns på en och samma dag. Riksdagsmannen Anders Nilsson i Tottarp och kyrkovärden Per Jönsson i Kabbarp var närvarande som värderingsmän. Förrättningen leddes av klockare Nils Nordberg⁶ i Tottarp; hans jämna handstil återfinnes i handlingen. De tre sönerna var alla till myndiga år komna och tillstädesvarande. De båda gifta döttrarna kom åkande till Kabbarp med sina "manna". Hans Hansson skulle bevaka Bengtas rätt och Nils Nilsson Kjerstinas. Estreds intressen tillvaratogs av Nils Larsson. Den tidens lag nämnde ej något om myndighetsålder för kvinna. Hennes rätt skulle bevakas av andra, först av fadern och efter hans död av maken eller äldste brodern. Nils Larsson och Estred fick uppgiva boet, varvid de på sedvanligt sätt

⁶ På Tottarps kyrkogårds södra del finns mitt i en ligusterhäck en kulle med ett s. k. stenkar, varunder Nils Nordberg vilar. På hans tid fanns det ingen orgel i kyrkan, utan klockaren sjöng före i psalmerna. Församlingen tycks inte fullt ha uppskattat Nordbergs sångargåva. "Gubbarna" lär, när han stämde upp, ha knuffat på varandra och viskat: "Hör I! Nu borjar kalen (=kalven) böla igen!"

”påmintes om skyldigheten, att den dödas efterlämnade qvarlåtenskap redligt uppgiva, sådan den vid dödstimmen befanns”. Till auktionen infann sig en hel del personer från Kabbarp och angränsande byar. Protokollet nämner deras namn, och man tycker sig nästan för ett ögonblick skymta deras ansikten.

Ringa var Sissa Persdotters kvarlåtenskap. Detta hänger samman med den gammalskånska seden, att far och mor satte sig på undantag, när de nådde de 65 eller 70 åren. Auktionsprotokollet visar tydligare än annat, att den, som tog undantag, verkligen utblottade sig själv. Allt — utom det för livets uppehälle nödvändiga — lämnades åt barnen. Arvskiftet efter Lars Nilsson och Sissa Persdotter gjordes i grund och botten 1835, då de förut omtalade gåvobreven utfärdades, och då hade Lars Nilsson nio och hans hustru tolv år kvar att leva. Underligt måste det ha känts för de flesta att så lämna allt ifrån sig, men å andra sidan måste man säga, att det i gamla tider knappast fanns något annat sätt att säkerställa de gamla.

Varav bestod då den dödas lösörebo? Under rubriken ”Koppar” nämnes två kittlar, en kruka, en sil och ett ”pannejern”. Av tennsaker fanns det en kanna och ett mått. Järnvarorna utgjordes av en kakelugn, inköpt av Nils Larsson, och ett ”pannejern”, inropat av Hans Hansson. Av trävaror fanns det mera. Först kom den gamlas vävdoningar: spinnrocken, haspan, ”garnvinjan” och vävstolen. I den väven hade det säkert vävts mycket, räckor, som använts till vardagsbruk, och saker, som vid högtidliga tillfällen togs fram ur kistekammarens gömmor: agedynor, ”jönne” och drättadukar. Bland trävarorna märktes vidare möblerna i undantagsstugan. Allt såldes, både ”skopet”, stolarna, slagbordet, ”vråskopet”, de båda sängställena och kakelugnsbänken. Mor Lars Nils’ ekkista inropades av Hans Hansson, furukistan av dragonen Kronvall i Tirup. Kläder fanns det säkert gott om efter tidens sätt att se. Efterhand ropade man ut 11 kjortlar, 1 päls, 1 par vantar, 9 livstycken, 5 tröjor, 3 sticketröjor, 9 förkläden och 7 klutar. Under rubriken ”linnkläder” märkas ”opplöder” och nattkappor, nu okända plagg. Till sist kom ”diverse varor”. Vägguget, som hade mätt ut den gamlas timmar, fick stanna på gården. Det inropades av Nils Larsson. Änkan Berta Olsdotter i Djurslöv köpte mor Lars Nils’ glasögon för 5 skilling och 11 runstycken. Hennes psalmbok såldes till åbon Lars Svensson i Kabbarp för 32 skilling, och Måns Larsson förvärvade sin mors gamla bibel för 38 skilling och 8 runstycken. — En del varor blev inte försålda på den offentliga auktionen utan delades efter verkställd värdering mellan arvingarna. Hit hörde en del kläder och tre bänkadyner.

Tillgångarna efter Sissa Persdotter uppgick till 162 rdr 29 sk. 4 rst.

med endast omkr. 10 riksdalers "gravationer". Behållningen delades mellan de tre döttrarna. Sönerna fick ingen del därav enligt en överenskommelse, som hade träffats föräldrar och barn emellan den 12 juni 1835. Denna handling är förkommen, men den återopas i bouppteckningen. Arvslikvidationen undertecknades av Hans Hansson, Nils Larsson och Nils Nilsson, d. v. s. förmyndarna för de tre, som det närmast gällde. Man kan fråga sig, vad Bengta Larsdotter måste tänkte, när hennes man och inte hon själv skulle stiga fram och underteckna. Kanske tog hon det som en naturlig sak. Men hennes mors uttryck var dock: "Du e alltid så sällklåg, Bäjnta". För en sådan kvinna föreföll det kanske en smula besynnerligt, att hon inför lagen inte hörde till de fullmyndiga.

Det var nog långt lidet på kvällen, innan allt, som ordnas skulle, var ordnat. Kroppen skulle ha sitt, och åtskilliga bastanta måltider intogs säkert under dagens lopp inne vid det stora bordet i stugan. Men till sist var ändå allt klart, och var och en kunde fara hem till sitt. Hans Hans' vagn rullade ut genom den "söndre" porten. Man måste undra, vilka tankar som kan ha uppstigit hos Bengta Larsdotter under färden hem till Vinstorp. Det måste antagas, att hon med sitt allvar var medveten om det gåtfulla i de olika släktledens vandring mot det tysta.

V.

Nils Larsson var blott tjugofyra år gammal, när han blev husbonde på Kabbarp 1 & 6, och det var en stor gård, han fick att regera över. Den samlade ägovidden var något över 107 tunnland, och till gården hörde, enligt det gamla skattebrevet, både "hus och jord, åker och äng, quarn och quarnställe". Nils Larsson ägde visserligen till en början endast två lotter av egendomen, men det var blott en tidsfråga, när de återstående fyra skulle komma att övergå från syskonens ägo till hans. Med en stolt känsla av äganderätt kunde han redan se ut över markerna; där låg Tornabacken och Pälsabacken, Sylarna, Gåsalyckan och Sånryggängen, och mellan dem låg mossarna och fiskeställena: Vivekärr, Stensticke-kärret, Mossen och Tornakärr. Allt var hans eller skulle inom en snar framtid bli det.¹

Bland syskonen stod Nils Larsson som den självskrivne ledaren. Det tycks ha ansetts som en självklar sak, att den äldre brodern, Per, inte

skulle överta hemmanet. Framtiden skulle också utvisa, att föräldrarna hade haft rätt, när detta bestämdes. Någon misstämning mellan bröderna tycks ej ha uppstått. "Jordägaren" Per Larsson och hans hustru står vid flera tillfällen antecknade som faddrar vid barndop i Nils Larssons hem. Efter blott en kort tid sålde Per Larsson den jordlott,² som han förbehållit sig. 1840 flyttade han till Kvarnby, där han blev skolmästare. 1842 bosatte han sig i Burlöv för att driva rörelsen vid Burlövs mölla. Nils Larsson hade tillsammans med svågern Hans Hansson på Vinstorp nr 2 gått i borgen, och då Per Larsson råkade på obestånd, måste de inköpa möllan. Därefter flyttade Per Larsson till Lunnarp i Simrishamnstrakten och tjänstgjorde åter en tid som skolmästare. Under vistelsen i denna trakt hörde han prostén Pehr Nyman predika. Särskilt fäste han sig vid att Nyman en gång använde tilltalet "I skinnbyxekonungar och djävulens generaler", varmed väl den tidens herremän åsyftades. Per Larsson återvände 1846 till Kabbarp. Han bodde vid landsvägen, först i Åkermans hus och senare i Ljungbergs. Där drev han handel och sålde t. ex. kaffe, socker och tran. I många år gick han med "krämsäck", d. v. s. drev gård-farihandel med diverse småvaror. När han gav sig ut på sina vandringar, lagade han alltid med att han först mötte en karl, för det var bäst tur. Fick han syn på ett fruntimmer, "vänta han litt å gå". Detta iaktogs av en person, som i tre års tid hade tjänst hos Jeppa Persson. — Per Larsson dog i Kabbarp år 1886.

Måns Larsson, som var endast femton år, då Nils Larsson övertog Kabbarp 1 & 6, bosatte sig 1849 på gården Hulthem på Tottarp nr 5.³ Därvid fick han ekonomiskt stöd av brodern. Måns Larsson dog redan 1863. — Nils Larssons yngsta syster, Estred, som var mycket omtyckt av de sina, gifte sig 1853 med Per Olsson på L. Mölleberga nr 3.

Om livet på Kabbarp 1 & 6 under Nils Larssons tid hade hans barn Nils Nilsson, Lars Nilsson och Boel Jöns Hans' inte så litet att berätta. Deras barndoms- och ungdomsminnen gick tillbaka till 1840- och 1850-talen. Det var, som om man kom in i en helt annan värld, när man fördjupade sig i deras gamla minnen. Man kom tillbaka till en tid, när

¹ Pers lott förvärvades 1835 för 1666 rdr banko.

Bengtas	„	„	1837	„	500	„	„
Kjerstinas	„	„	1840	„	500	„	„
Måns	„	„	1849	„	3500	„	„
Estreds	„	„	1853	„	1750	„	„

² Denna jord tillhörde i senare tid Jeppa Persson, ofta kallad Jeppa "vöjnmgare", f. 1826, d. 1916.

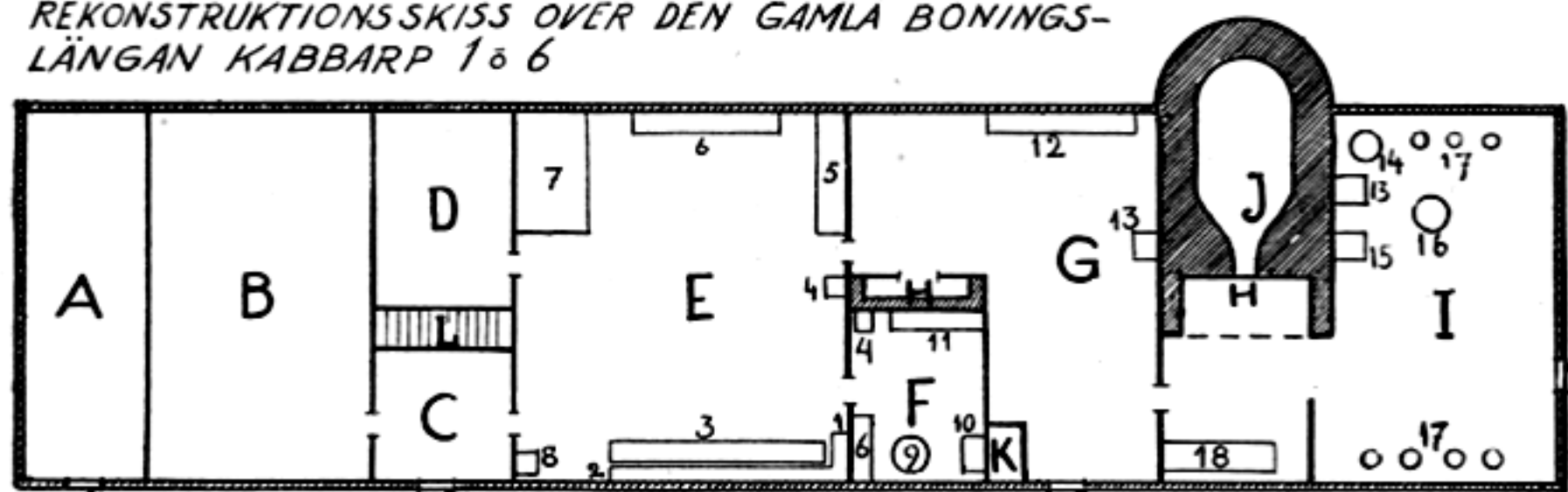
³ Uppkallad efter den förre ägaren, länsman Hultén.

slätten ännu inte var ituskuren av järnvägar, och när fabriksskorstenar ännu inte syntes vid horisontlinjen. Livet levdes enkelt; begreppet "nutida bekvämligheter" var ännu inte uppfunnet. "Gårakvingorna" hade ännu aldrig köpt hem en bomullsräcka från stan, trampat en symaskin eller haft ett strykjärn i sina händer, ja, ute i deras "sters" fanns det inte ens någon järnspis. Mårtensgåsen och julsinkan fick man steka inne i den väldiga "bagaronen", i vardagslag kom stek aldrig på bordet. Livet var primitivt i många avseenden, och idyllen blommade ännu ostörd i bygderna. Den nya tiden var visserligen "i väntan", men ännu hade den inte kommit med sina fabriker och järnvägar.

Låt oss gå in genom den "söndre porten" och titta på de fyra vitkalkade korsvirkeslängorna för att ta reda på hur Kabbarp 1 & 6 såg ut på Nils Larssons tid. Mitt för den "söndre porten" låg boningslängan.

Nedanstående planritning har uppgjorts efter Nils Nilssons uppgifter. Yttrogen är den givetvis inte, men detta är naturligtvis omöjligt, när det är fråga om en länga, som revs 1858. Ritningen återger den ungefärliga inredningen och möbleringen. Inga fönster är insatta.

REKONSTRUKTIONSSKISS ÖVER DEN GAMLA BONINGS-
LÄNGAN KABBARP 1 & 6

A. Brännvinshuset.	1. Borännsbänk.	13. Inmurad gryta.
B. Sommarstua.	2. Bagborsbänk.	14. Tunna.
C. Fåstu.	3. Bord.	15. Brännvinspanna
D. Kammers.	4. Sättugn.	16. Svaletunna.
E. Stua.	5. Kakelugnsbänk.	17. Mäskkar.
F. Borännskammare.	6. Soffa.	18. Bränneristasängen.
G. Kök.	7. Himlasäng.	
H. Skorsten.	8. Dalaklocka.	
I. Bränneri.	9. Slagbord.	
J. Bagaron.	10. Chiffonjé.	
K. Pantofflahused.	11. Säng.	
L. Lofttrapp.	12. Gåsabänk.	

I stugan fanns utom de angivna möblerna tre hyllor: en vid bordänden, en över "kackelonsbänken" och en innanför farstudörren.

Stugan var det mest använda rummet. Där samlades man till måltiderna, där var platsen för många arbeten, och där gick man om kvällen till ro i de stora himlingasängarna. Rummet uppvärmdes genom den stora "stanneonen", som eldades utifrån den inmurade skorstenen i köket. Ovanpå ugnen låg en del runda stenar och några blåa glasklumpar, s. k. "gniestena". Den, som kom in från marken och var "valen" om nävarna, tog en av de varma stenarna i handen och värmdes upp sig på det sättet. Då "jonka" det gott i kroppen. Sen var man bättre beredd att slå sig till ro vid måltiden, som dukades fram på stugubordet. "Borännsbänken" var hedersplatsen, men platserna på "bagborsbänken" var heller inte att förakta. Uppe vid bordändan hängde takfågeln i sin "snor". Den målade träduvan blickade alltid med samma jämnmod ned över dem, som slog sig ner på bänkarna; hon svävade som en sorts gudom över störsträngar, "hallkara", tröskemän och "vöjtepåga", som lät sig väl bekomma av de framsatta rätterna. Den besvärliga kuren mot "madlea" behövde nog inte allt för många gå igenom. Efter väl slutad middagsmåltid hade man en stunds vila för att smälta maten. Husbonden själv kunde då, om han så fann för gott, sträcka ut sina lemmar på "kackelonsbänken". För det mesta gick han nog ändå in i "borännskammaren", som var hans eget rum. Där kunde han sätta sig i soffan och vila sig med sin tända tobakspipa.⁴ Tegnér och Napoleon, vilkas bilder satt inramade ovanför soffan, störde honom inte; de skådade alltid lika lugnt bort mot chiffonjén, som stod på den motsatta väggen. I detta rum brukade Nils Larsson sitta och samtala med sina vänner. Riksdagsmannen Anders Nilsson i Tottarp (1788—1858) besökte honom ofta. Denne var i sin tur vän och bror med Nils Månsson i Skumparp och hade mycket att förtälja — pratsam, som han lär ha varit — om förhandlingarna i det hedervärda bondeståndet. Enligt Anders Nilssons berättelse skulle Nils Månsson på tal om "bonakried" 1811 med hänsyftning på Gustav III:s död ha yttrat i ståndet: "Nock har pågana vad litta orolia darr nöre i Skåne, men mordad nån kong har di då ente". De återstående rummen i boningslängan var knappast boningsrum i vanlig mening. Vad brännvinshuset användes till, säger själva namnet. På höstarna, när man brände, transporterades tunna efter tunna dit

⁴ Cigarrer förekom inte. Snus började användas under Nils Nilssons uppväxttid. Att snusa var lika vanligt som att röka cigaretter nu för tiden. Nils Larsson skaffade sig en dosa, när den nya boningslängan byggdes, för att kunna bjuda. Själv snusade han inte.

från bränneriet på motsatta gaveln. I "sommarsstuan" förvarades kistorna med allt sitt dyrbara innehåll. Där stod också ett par sängar, som pigorna kunde ligga i om sommaren. Om vintern användes rummet inte till sov-kammare, ty eldas upp kunde det inte. "Kammersed" skulle man nu kalla för spiskammare. En myckenhet matvaror förvarades där; ty källare fanns inte i den gamla längan. Efter gammelfolkets död tog man ett av rummen i undantagsstugan till "saltehus".

Utrymmet var inte stort i den gamla boningslängan. Men där fanns dock allt, som behövdes; där var utrymme för både arbete och vila, vardag och högtid. Väggarna var vitkalkade i alla rummen. Tapeter användes alls inte i bondgårdarna. Här och där pryddes man rummen med en målad bård längst uppe vid taket. En sådan mindes Nils Nilsson från "borännskammaren" på Vinstorp n:o 2 men däremot inte från sitt eget hem. Möblerna var stora och tunga. Soffan i stugan och chiffonjén i "borännskammaren" var polerade och kistorna målade, men för övrigt hade allt träets naturliga färg. Varje lördag skurades det stora stugubordet, "bagborsbänken", "borännsbänken" och stolarna med vattenblandad lera. Ingen målning hade kunnat stå emot en så pass hårdhänt rengöring. Golven sopades eller "fejdes" med riskvast och "fjärvinjé". Mor i huset var noga med att allt gjordes ordentligt. Det dugde inte att slarva, utan man fick ta riktigt noga med "fjärvinjén" kring benen på bord och bänkar. Boel Jöns Hans mindes, att det var en stor skam att få göra arbetet två gånger. "Fejelsen" fick man handskas försiktigt med. Bar man sig inte rätt åt, kunde man få höra förmaningen: "Trö ente över fejelsen, tös, forr då bler du ente gjut i år!" Efter fejningen skulle golvet "sånas" och enas. — Duk på bordet hade man endast lördagskvällar och söndagsmorgnar, och gardiner hängdes inte upp i vardagslag. Oss skulle väl rummen ha förefallit kala och ogästvänliga. Men de gamla tänkte säkert inte på det sättet, utan de tyckte om sin "stua", sådan den var. För övrigt stod stugan inte alltid i sin gråa vardaglighet. Jularna kom och med dem jula-stassen. Då tändes grenljus och vaxstaplar; då kläddes väggar och hyllor med kläden och bonader. Då hade man duk på bordet och gardiner för fönstren. Allt blev då med ens "farlia grannt".

Men låt oss lämna stugan och gå ut på "trappen" och se oss omkring! Utanför stugufönsterna låg "bihaven". Där stod halmkupor i flera rader, omgivna av ett spjälstaket. Binas surr låg om sommaren ständigt i luften som en dämpad musik. Man blev van vid den och hörde den till sist inte. Men vad betydde väl det? Den spelade ändock alla dagar, omärklig men oavslått, liksom en sinnebild av allt det arbete, som utfördes på gården. När sensommaren kom, då gav också allt sin rika avkastning. Från bi-

kuporna fick man då "vöjskagor" och stora kar med honung, och i samma vändning fick man öppna portarna för höstalassen utifrån markerna.

På gårdsplanen stod ett kombinerat hönshus och duvslag i flera "våningar". Detta hade uppförts av virke från kyrkoinventarier, som inköpts från Tottarp vid kyrkans ombyggnad 1850. På var och en av de fyra väggarnas yttersidor fanns en målad apostlabild att skåda. Det var ett unikt hönshus, kan man väl säga. "Brännjongens" hävstångsarm höjde sig mot skyn. Karmen kring brunnen kallades "brännkar", och en "vanna-håu" av hopslagna bräder stod nedanför. I brunnens djup huserade "branntjässan", en varelse, som det var bra att kunna skrämma barnen med. Alla småbarn hade sett "branntjässan". Att det var sin egen otydliga spegelbild, man såg där nere, var det inte lätt för smått folk att räkna ut. En måhända hälsosam förskräckelse bet sig fast i sinnet, och om någon övermodig "pågapjöv" vågade sig hän till "brännkared", behövdes det bara ett: "Passa di forr branntjässan!" för att han skulle "lua" därifrån. Den gamla vippbrunnen, de mossiga halmtaken med sina "holmälor" och korsvirkesväggarna måste ha passat bra ihop. En särskild konst var det att lägga halmtaken. Det gällde att lägga "täckekäpparna" rätt, att binda säkert med "vigrana" och att fästa "ryggaträen" stadigt uppe på själva ryggningen.

Två portar förde in till den kringbyggda gården. Den "söndre" porten, som delade "manesed" mitt itu, var den vanliga inkörseln. Genom den östra längan ledde "tautaporten". Vägen därifrån ut mot ängen hette "jänged". Den var på båda sidor omgiven av "stentäppe". — Genom "lågan" mellan boningslängan och den västra längan kom man ut i trädgården. Där glödde om våren och sommaren de gamla färgstarka blomsorterna: tulpaner, pingstliljor och påskliljor, solsickor, lejongap, brandgula liljor och pioner. Barnen fick inte lukta på pionerna, för då kunde de få "kräftan". I trädgården plockade man sig under daggiga söndagsmorgnar en "urtakåst" av lavendel, mynta och salvia. Den bars till kyrkan tillsammans med psalmboken, och när predikan blev för lång, skickades den omkring i bänken — — —. Men det var framför allt matnyttiga ting, som odlades. Det fanns fem kvarter i köksträdgården, och där "gick det om" med köksväxterna. Kål, lök, bruna böner, rödbetor, morötter, purjo och mejram avlöste varandra i jämn omväxling. Gurkor odlades sällan. Det hände nå'n gång, att man fick gurka på gillena, men sen den ovane fått sig en smakbit, slängde han i smyg resten under bordet. Rabarber var okänd. Man åt "stickelbärsgröd" i stället. Krusbärsbuskar fanns det i mängd längs med yttergångarna i trädgården. Nils Larsson brukade alltid bjuda Bengtas och Hans Hanssons barn till Kabbarp, när krusbären

var mogna. "Jag kan ännu se honom", skrev Nils Nilsson en gång i ett brev, "när han gick omkring och lyfte upp grenarna med en spak, för att vi inte skulle sticka oss". Man kunde också vederkvicka sig med "blommen", "kräjen", "rips" och jorbär". Allt vad bär hette åts från buskarna. Saftning förekom aldrig. Frukträd fanns det gott om, och de fick ofta namn efter sin belägenhet. Boel Jöns Hans kom ihåg både "bagarons-träed", "rännestensträed", "lysthusträed" och "di vide astrakanorna". Äpplena och päronen ristes ner och blev "redet" stötta. De borde därför helst ätas med detsamma, men det hände också, att Nils Larsson lade undan till vinterförråd. Då grävdes frukten ner i stackar liksom "pan-tofflor".

VI.

Livet på en bondgård rör sig i en dubbel kretsgång, årets och dygnets. Arbetets kretslopp sammanfaller med årstiderna, och även varje dygn bildar en krets av arbete, vila, måltider och förströelser. Kabbarpsfolket började i rättan tid. Den, som inte var uppe halv fem på morgonen, fick ingen frukost. Mellan sju och åtta åt man "davre". Då bänkade man sig i bestämd ordning kring bordet i stugan. Nils Larsson brukade äta för sig själv inne i "borännskammaren".¹ Möllaren, som var ett strå vassare än de andra tjänarna, fick därför platsen på "borännsbänken". Överst på "bagborsbänken" satt gårdsdrängen. Han var den mest betrodde bland drängarna. När Nils Larsson var borta, skulle han sätta i gång arbetet. Platsen därnäst hade "hallkaren", och sen kom stalldrängen och tröske-männen. Nederst satt "vöjtepågen" och "syslepågen", som läste högt till bords vid varje måltid. De två "pågana" hade för övrigt var sina plikter. Syslepågen skulle "måga, vanna å bära boss", "vöjtepågen" däremot var alltid "ude po markorna". På andra sidan bordet hade pigorna sin plats, men där fanns det ingen bänk, utan de måste helt enkelt stå och äta. Till "davre" hade man så gott som alltid sill och potatis. Sillen sattes in på skärbräden, som var två alnar långa och stod i bordets längdriktning. Maten sköljdes ner med "drickasua" eller "miltj", som sattes in i ett stort

¹ Den egendomliga seden, att husbonden åt för sig själv i en kammare, hörde inte till vanligheten men har förekommit bland storbönder både i Skåne och i Småland. Red.

lerfat mitt på bordet. Sen fick var och en "sua", så mycket han ville. Gafflar användes inte, och drängarna skar itu maten med sina lommeknivar. Man "su" med hornskeidar, som hade sin plats i bordlådan. Det fanns ett inskuret märke på varje sked, och märkvärdigt nog var drängarna mycket noga med att var och en fick sin. "Drickakrused" användes av alla.

Sen arbetet hade fortgått i ungefär två timmar, bars "lillemiddesmadana" ut till folket. Efter ytterligare två timmar slog klockan tolv, och då var det middag. Betänksamt och en smula sävligt vandrade drängarna in i stugan igen, satte sig på de bestämda platserna och drog fram "lommeknivarna". Man högg in på de framsatta bogarna och skinkorna. Maten delades aldrig ut, utan var och en skar till sig. Andra vanliga middagsrätter var kokta svinhuvud och mycket tjock kålsoppa. Eftersom den hackade kålen koktes tillsammans med korn- eller havregryn, blev soppan mustig. Senap och peppar var de mest använda kryddorna. Pepparkornen krossades i en "pivvorknicka". Senapen sattes fram i en "sinnopakrönta". Som andra rätt förekom t. ex. korngrynsgröt och "kaladans". Grötfatet med sin smörhåla var gemensamt för alla. — Köttet åt man däremot på förtenta koppartallrikar, som Nils Larsson låtit göra. Lertallrikarna hade gått för mycket sönder — man fick ta till starkare "materia". Efter middagen hade fruntimmerna några timmars frist för matlagning, men det kunde nog också behövas. Nu fick man göra "stersed" i ordning och sätta allt på sin rätta plats: både den stora "kopparkelen" och "mellomkelen" och "den lille kelen" och "pannejarnen". Allt hade man fått dra ner för att få middagsmaten lagad. — Vid fyratiden åt man "meaftan", då salt oxkött och fläsk kom fram. Salt sill bjöd man aldrig på vid den tiden på dagen. Det ansågs snålt och opassande på alla vis att bjuda "spejesill" till "meaftan". En stor läckerhet var däremot "syltemiltjen", kokt och surnad fårmjolk, som "smeds" på brödet. Det förefaller rätt besynnerligt, att kaffe alls inte dracks i vardagslag, men så var likväl fallet. Ännu mindre förekom te och choklad. Kaffe serverades på gillena och på julafton men aldrig annars. Det dracks alltid "på bid" från fatet, och man använde "kagesockor". Så länge man bodde kvar i den gamla längan, använde man rostade och malda ärter som kaffetillsats. Ett "ärtafad" stod alltid på "karahyllen". I den nya boningslängan förekom inget "ärtafad". Drängarna fick i stället för kaffe snaps varje dag, och det klagade de nog inte på. Efter "meaftan" gick det snabbt mot mörkningen. De sista bestyren stökades undan, och klockan sju åt man sista måltiden för dagen. Då bjöds det på sur mjolk och bröd som "nattamad".

Sen kom kvällen riktigt på allvar. Båda portarna låstes, och lämmarna

sattes för fönsterna ut mot trädgården. Försiktig måste man vara, ty gården låg ödsligt, och tjuvar och löst folk strök omkring ute på vägarna. Desto behagligare kändes det att sitta fredad inne i stugan. Varmt och gott var där. Sämre beställt var det med belysningen. I hela stugan fanns det bara en lysande punkt, och det var tranlampan, som hängde i en "dalla". Kring den ställdes spinnrockarna, och så satte man hjulet i gång. — — — Nils Larsson gick in i "borännskammaren", och ordet blev mera fritt. Alla ville berätta historier, och alla hade sett "spöje", men så länge husbonden var inne, gick det inte an att "hamsa" om sådant. Nils Larsson ryckte på axlarna åt allt spökeri, och för gammalt skrock hade han på sin höjd ett hånleende. Hans husfolk var inte lika långt kommet. Hade skrocket fått respass från "borännskammaren", så levde det kvar inne i stugan. Där var lagom mörkt för historierna. Tranlampan lyste inte hälften så mycket som ett vanligt stearinljus. — — — Pigan Kistena kunde börja med en tämligen färsk upplevelse: Hon hade stått nere vid Jeppes "holl" och bankat tvätt. I mörkningen hade hon sett "nå'd mied konstet", som hon inte var "kvinga" till att beskriva närmare. Men det visste hon då säkert, att det "rent ente hadde va'd nå'd anned än itt rälet spöje". — — Sen kom var och en med sina upplevelser. Vem hade inte nån gång sett bäckahästen, när han var ute och sprang om nätterna? Vem hade inte reda på att svarven gick om nätterna med, när Måns Larsson ibland roade sig med att svarva om söndagarna? Det var inte "bra" att vanhelga sabbaten.

Någon hade hört en gammal man berätta, att det bodde troll i "Ågarpe backe". Trollen gick med på dans i byn och bjöd en gång igen. Mannen hade sagt, att han varit med på den dansen. Trollen hade bjudit på dricka, och en hade gått fram till drickatunnan, men när han drog ut "svicken", såg han, att tunnan var en död häst.

De flesta trodde sig veta, att ett odöpt barn kunde bli bortbytt av trollpackor. Det fanns föräldrar, som verkligen trodde, att de hade bortbytingar. Det skulle ligga stål i vaggan, tills barnet var döpt.

Någon talade kanske om, att man kunde stryka bort liktornar i månen. Man skulle, medan man stod och såg på månen, stryka med handen tre gånger över dem och för varje gång säga: "Ja tytte, där va nå'd — där va ente nå'd". Till sist skulle treenighetens namn nämnas.

"Gastabloss" såg man på ljusa dagen, så dem kunde ingen rätt gärna tvivla på. De syntes bäst om sommaren, "nårr de va mied start solskinn". Låg det då en "glasbid" på marken, kunde det "skärsla" väldigt. Då skulle man gå mot gastablosset och behålla det i sikte, tills man hade "fåd slänjt kniven i". Sen var man säker på skatten, som blosset lyste

över. Det var bara att gå efter "varkty å borja grava". — "Jormålare" syntes nattetid på kyrkogårdar och sumpiga ställen. Nere över möllebacken hade litet var sett stora, blåa ljuslågor, som "liasom sto å skärsla". En kväll, när husbonden var nere på möllan, skickade han ut möllesvennen för att "slå ing sejlen", men möllaren kom genast in igen och bad honom för all del gå med ut. Där ute syntes en "jormålare", som emellertid drev åt sydost och släcktes. Man trodde, att de, som en gång satt "skälsténa" orätt, efter döden som "jormålare" måste "lua" omkring och ideligen mäta upp åkerlapparna.

Välkänd var historien om skogvaktaren Anders Bengtsson, som en gång var med Nils Larsson på Hörby "markad". När de körde hem på kvällen, var Anders inte människa att köra lika fort som Nils Larsson, utan han kom långt efter. Då "motte" han hoppa av vagnen och ställa sig och kika genom "hoestolen" för att se efter, om kanske den Onde själv var på lasset. Som väl var, hade den "olyttjan" också kunnat botas. Om han hade tagit hjulet av vagnen, så hade den Onde fått bära upp lasset och snurra runt liksom förut hjulet. — — — Nils Larsson hade kommit hem och berättat historien som bevis på att Anders Bengtsson var mycket vidskeplig. Men drängarna och pigorna i den skumma stugan visste, vad de visste, och trodde, vad de trodde. — "Skåusnúan" huserade också däruppe i Ringsjöskogarna. En och annan av drängarna hade varit med däruppe och skogat och då träffat på henne. Hon var grann att se på till en början, men snart märktes det, att hon var som ett "bagetru" i ryggen. Den, som blev lurad in i skogen av henne, kunde vara säker på att få gå där hela natten. Man kunde råka ut för värre ting hemma. Per Larsson hade en sen natt mött en likprocession vid en korsväg, och sådant bådade inte gott. Alla visste, hur det väsnades om nätterna vid Tottarps kyrka. När korsarmarna byggdes till, hade många gravar blivit förstörda. Så'nt gjorde man inte för inte, det var säkert.

För varje historia steg spänningen, och när klockan led fram mot åtta eller halv nio, kände alla mer eller mindre kraftiga "köllrysningar" längs med "ryggjabasted". Knappt någon skulle ha kunnat förmås att lämna gårdens trygghet. Då hade det åtminstone ha fått vara ett mycket viktigt ärende, som skulle uträttas, ty den, som gav sig hemifrån, hade alla utsikter att möta den mycket omtalade Tirupakäringen, som om natten strök omkring i bygden. Det besynnerliga med henne var, att hon alltid bar "hoedded onger armen". Om olyckan var framme och man blev tvungen att möta henne, skulle man lista sig hem, det fortaste man kunde, och så gå och lägga sig med detsamma utan att säga ett ljud till en levande själ. Sade man nå'nting, då kunde man bereda sig på det obehaget, att munnen flyt-

tade sig och om morgonen satt ända uppe vid örat. — — — Folk var ännu räddare för "varúlana", som ofta, särskilt när det blåste bra, höll ett farligt "aló" runt om längorna. En och annan hade från portarna eller "lågan" kunnat skymta "gloenes yen", och man visste, att alla "varúla lu po tre ben" och hade det fjärde till rumpa. "Varúlana" led emellertid oskyldigt; det var "moren", som hade störtat dem i olycka. Hon hade en gång svept in sig i en "föllahamn" för att slippa alla plågor, när barnet föddes, och visst hjälpte hon sig själv, men barnet gick det illa för. Var det en gosse, så blev han "varúl"; var det en flicka, så blev hon "mara". Det var marorna, som flätade "marelocka" i hästmanarna och plågade folk med onda drömmar. De var alldeles omöjliga till att leta sig in i stugorna. De kunde t. ex. slinka in genom ett "knastaholl" i loftet. Töppte man till det, så stod där en levande varelse på golvet om morgonen. Alla visste också mycket väl, att "om skona sto me tärna udforr å klackana ingforr onger sänjen, så ble en ente reen å maran".

Man berättade och berättade, men klockans knäppningar blev så småningom allt mer sövande. Av dagens många sysslor var bara en kvar. Innan man gick till ro, måste man se till "fyren" i sättugnen. Fanns det eld kvar, "fäste" man värmen. Ett par tre "terror" lades då över glöderna, "träsmöle" och "torrasmollor" lades ovanpå, och så fick elden ligga och pyra, tills det blev tid att "kölna" igen. — Men var sättugnsfyren alldeles släckt, då gjorde mor själv korstecknet över askan och sade tyst och liksom för sig själv: "Herren bevare oss!"

En stund senare var allt tyst och stilla. Alla sov, och gården låg där mörk och tung.

VII.

Dag lades till dag, och så småningom fullbordades årstidernas kretslopp. Vid "tjyngemosse knuda" kom i regel en vinterknäpp, men framåt i mars ljusnade det på allvar. Tredje torsdagen i Tor kom tranan tillbaka till det skånska landet. I ett gammalt rim heter det:

Tredje tårsta'n i Tor
då träder tranan po skånsker jor.
Opp me din plejel å ud me din plau!
Ud me din rock å ing me din vöv!

Den kvällen skulle ljus inte tändas i stugan. Barnen fick besked om att de skulle lägga sig i "dajsljus" — annars kom tranan och hackade ut "yenen" på dem. — Snart var tiden inne för vårarbetet. Markerna hade plöjts eller "skretts" på hösten; nu låg "skreninjen" och väntade på "åred" och "harren". Redskapen var alltigenom av trä. "På den tiden hade vi träår, träplåua, trögrevor och träskövlor", har det sagts. Nils Larsson i Kabbarp hade endast en harv med järnpinnar, och redan det var någonting ovanligt. — Först sådde man alltid ärter, sedan kom turen till havren, och under någon av de första dagarna i maj såddes kornet. Vid lämpligt tillfälle passade man på att "bylka ti pantofflor". Arbetet var mycket omständligt. När man t. ex. sådde korn, skulle stycket gås över sju gånger. Först tog man ut och "harra" skreningen, sen tvärades stycket med "år", och så var det tid att "harra" igen. Sedan såddes kornet för hand liksom all annan säd. Bredden, man tog, kallades en "sägång". En "påg" fick följa med karlen, som sådde, och gå, där de sista kornen hade fallit. På så sätt blev det möjligt att hålla den rätta bredden på "sägången". Under sina "pågaår" följde Nils Nilsson ofta sin far under arbetet. Man sådde med båda händerna, och det gick, så att det sjöng i "säkorren". Längre fram skötte Nils Nilsson ensam hela sådden under flera vårar, och då kunde han hinna så ut en sex, sju tunnor om dagen. — Många föreställningar och bruk var i gamla tider förknippade med säningsarbetet, men på Nils Larssons tid torde de ha varit försvunna från Kabbarpsgården. Hans sväger Hans Hansson i Vinstorp höll, märkvärdigt nog, i med åtminstone ett av de gamla bruken. När han hade sått slut, vände han alltid "säkorren" upp och ner och lade en "jorklase" på "säkorrabonnen". Om man frågade honom, varför han gjorde så, skrattade han bara. — Nu låg kornen och glimmade i myllan. Man gick över fältet för femte gången och ärjade ner dem. Sen kom "slättharren" fram, och den, som skulle följa efter den, måste vara rapp i benen. Man måste springa tvärs över fältet "frå äne ti äne", för att myllan skulle komma att ligga så jämnt som möjligt. När säden var uppkommen, trumlade man slutligen fältet. Vårarbetet i sin helhet tog en sex veckors tid i anspråk; när det var till ända, sade man sig ha "tillagt våren".

Arbetaren är sin lön värd. När det var tillsått, var tiden inne för sågillet. Man lagade med att arbetet tog slut just i middagsstunden. En riklig undfägnad väntade på bordet i stugan: "äggakaga" och bruna bönor, "sågröd" och "stenkågor". Eftermiddagen var helgad åt "vårdynsen". Alla karlar sjönk in i en dvala, som varade ända till fyra-, femtiden. När de sovande vaknat upp, skulle de visserligen ut på marken igen, ty det, som man hade sått först, hade redan hunnit komma upp och skulle nu

trumlas, men det arbetet fick nog anses rätt och slätt som en lagom motion ovanpå sågröten.

I slutet av maj, när man hade "vårad", blev det drängarnas syssla att ansa alla väggar — ett välbehövt arbete i korsvirkeslångornas tid. Nu "klintes" lera i alla sprickor, så att väggarna blev täta, och sedan kalkades alla husen. Gården blev "vid å blank". Drängarna försummade aldrig att till sist med "kalkekåsten" sätta ett kors på de omålade dörrarna, både "for lodarorna" och "darorna ing ti manesed".

Det blev försommar. "Ruen dröva" — "de va, nårr de råg" — och havren gick i "risme". Det var nu tid att sköta om den trädade lotten. Trädan "skreddes" inte på hösten, och stubben låg därför fortfarande kvar, men nu grep man sig verket an, och trädan blev ärjad. I juli gödslades den. Fem karlar hjälptes åt att lässa gödsel, fyra stod vid vagnens sidor och en vid bakänden. "Siebrädan" på en "möjvöjn" kallades "møjfjel". Till sist kördes lasset ut på "sticked"; en "välte å", och en hade sysslan att "spre möj". Under arbetet användes naturligtvis trögrep. Längre fram hittade man på att sko spetsarna med järn. Alla diken på trädan rensades också upp under sommaren — först på Nils Nilssons tid blev egendomen täckdikad.

Under högsommaren fick djuren komma ut på bete. "Kyllans" slag mot "tjörpélana" hördes vida omkring, när korna flyttades. När korna kom på gräs, hände det, att de kunde få "solskott". Nils Larsson själv tog saken lugnt; han visste alltför väl, att det helt enkelt var det saftiga fodret, som gjorde kossorna kränka. Men en gång fick djuren "läkarbehandling" mot åkomman. Den "klåga" mor Signe Knuts' kom till Kabbarp och skar kors i svansen på de angripna "kräjen". På samma gång skulle de äta en växt, berättaren mindes inte längre vilken. Allt detta skedde i smyg för husbonden. Dagen innan Signe Knuts kom till Kabbarp, hade han rest till Emnaröd. — En nykalvad ko ansågs vara särskilt utsatt för trolltyg och besvärligheter. Ett säkert medel var att lägga en sax och en "gniesten" i spannen, när kossan mjölkades för första gången. Men det var nog bäst att gömma "gniestenen" väl under förklädet, ty hade Nils Larsson fått syn på den, hade den säkert inte hamnat i spannen.

Jordbruksdriften var vid denna tid ännu helt inriktad på produktion av säd och potatis.¹ Boskapsskötselns gyllene tider hade ännu inte kommit.

¹ Cirkulationen var på 1850-talet sjuårig: 1) råg, 2) klöver och potatis, 3) korn, 4) ärter och vicker, 5) korn, 6) havre, 7) träda. I bouppteckningen efter Nils Larsson 1859 21/1 lämnas följande uppgifter om årets gröda:

25 tunnor råg
100 „ korn

Det stora lantbruket krävde många dragare. Nils Larsson brukade ha fem par hästar och två par stutar. Oxar hade han dock inte ständigt. De inköptes vid behov, och när de hade blivit uppgödda med drank, såldes de igen. Fåravel drevs i ganska stor skala. På höstarna kunde en 30—40 får stryka omkring ute på stubbarna. Kor däremot hölls blott till husbehov. Antalet nötkreatur gick aldrig över men väl ofta under tio. Ingen mjölk såldes heller från gården. Under vintern fanns det aldrig smör på bordet. Då kärnade man bara någon "ynka" gång. Man fick reda sig med gåsflott. — Det saftiga sommarbetet ökade mjölmängden. Man "su" kokt dricka om vintern, men på sommaren kom det mjölk i de stora lurfaten. Då kom man också riktigt i gång med kärningen. Om sommaren saltade man ner smör för vintern. ja, man kunde få så gott om varan, att folket fick smör på "lillemiddesmadana". Ibland gick det dåligt, när man kärnade, och en och annan trodde sig veta, att det fanns folk, som kunde ställa det så, att man inte på vis eller sätt kunde få smör. Var oturen allt för långvarig, så troddes det bero på att någon hade en "tällekniv" under bjälken och "molka" genom den. — På sommaren var också tiden inne för ostberedningen. "Ostakaren" kom fram. Mjölken gjordes först bra "jonkad" eller "litt mer än molkevarm", som Boel Jöns Hans sade. "Löve" eller "leve" hade man i förvar sen storslakten. "Den torre leven" kom nu ner från loftet och fick stå i dricka. Med en tesked därav kunde man sen löpna en hel gryta mjölk. Mjölken blev då tjock, som om den hade varit sur. Det tjocka samlades upp och lades ner i "ostakared". "Glyttana" stod runt omkring och tiggde för en "ostmus", d. v. s. hopkramad ostmassa. Pressningen och torkningen av osten följde sedan, och det var saker, som krävde både vana och noggrannhet. Det lilla träskåpet, vari ostarna låg till torkes, brukade hänga under takskägget på "stuelängan". Det kallades "ostahäck". Ost användes på frukost- och "lillemiddesmada", men då bestods varken smör eller flott på brödet. Vasslan användes vid måltiderna. Alla var mycket förtjusta i att "sua valle".

Sommaren gled undan, och fälten ljusnade. Nu gick alla och önskade "grannt vär". Med spänning såg man fram mot sjušovaredagen, den 27

20	„	ärter
20	„	blandsäd
45	„	havre
250	„	potatis

Höstutsädet hade utgjorts av 9 tunnor råg. Följande kreatur fanns på gården: 3 par hästar, 1 par gamla hästar, 1 par d:o, 1 par oxar, 1 st. oxe, 1 tjur, 4 st. kor, 2 st. d:o, 1 kviga, 1 tjur, 18 får, 2 st. baggar, 1 d:o äldre, 8 st. svin, 2 st. suggor, 12 ungsvin, 3 st. gäss och 1 gåse.

juli, ty regnade det då, skulle det fortsätta att regna i sju veckor. Man hade också Petrifång, den 1 augusti, att hålla sig till. Var det torrt då, så skulle det förbli torrt, om än det hade regnat både under fruntimmersveckan och på sjusovaredagen. — Småbarn hade sitt sätt att spå väder, vilket kunde användas när som helst under den varma tiden på året. Hela konsten var att låta en "agerhynna" krypa omkring på handen, medan man halvsjungande och ljudeligen läste upp följande ramsa:

"Ager-, agerhynna, fly, fly!
I maren bler de solskinn och grannt vär.
Så ska du få en skäppa havre".

Innan man visste ordet av, var det tid att ge sig ut och hösta. En tio, tolv huggare arbetade ofta samtidigt. Om husbonden själv var med ute och högg, gick han alltid bakerst med sin lie. — Redan i augusti var det tid att "pjätta ru". Då högg man mot säden, och det huggna kom att ligga in mot den säd, som stod orörd. För att ingenting skulle ligga i vägen för nästa huggare, måste ett fruntimmer följa med och "ta opp" efter var höstakarl. Korn och havre "mejades". Då högg man från fältet, och då behövde ingen gå och ta upp. En "mejeböla" sattes på lien, för att säden skulle ligga jämnt i "skåren". — Efteråt rullades säden med räfsor ihop till "nejer"; kärvarna bands med långhalms- eller höband och sattes upp i "håva" (60 nejser) eller "trava" (20 nejser). Det, som inte hade kommit med i "nejerna", räfsades med "hästariva" ihop till "stränja". Det kallades för att "kle stobb". Strängarna stackades ihop till en "löse" eller "vråse" invid "håven". Om himlen beskärde god och tjänlig väderlek, dröjde det nu inte länge, förrän säden kunde köras in. Alla var rädda för att köra in det sista lasset. Det kallades "soen". Snart var alla "lagoll" fullpackade upp till "skorren", och stora stackar reste sig ute i "stackahaven". Fram på eftermiddagen, när stackarna började bli höga, måste man använda "tjyvor" med förlängt skaft. De kallades "meaftanstjyvor". När grödan låg bärgad i lador och logar, hjällar och stackar, var dagen inne för det stora höstagillet.

Ut på senhösten började tröskemännens plejlar att dunka inne på logarna. I ett hörn hängde en "hylta", en trekantig ställning av trä med glas framtill. Därinne stod en tranlampa och brann. "Bossvischor flö omkrinj, nårr di task", och man måste vara försiktig med elden. En plejel bestod av en "hån-ól" av fur, som man höll i, och en "slavól" av ask, som slog på säden. Vid "hån-ólens" ända hade man fäst en läderhilla med ett långt, grovt "simhoed" (spik). I läderhillan var "slavólen" fastbunden

4. "Maltan" vid inkörseln till Kabbarp 1 & 6.

med ett ålskinn. Efter tröskningen togs halmen upp med "tjyvor", och sedan räfsades "ämtorna" (halmstumpar och agnar) av. Drösen fördes nu upp i ett hörn av logen, och så "kastade" man säden. Det var en stor konst att rätt använda "kasteskövlen" (en liten ösa av trä). Sädeskornen kom att ligga i en ring, det fullviktiga längst ute. Den kastade säden kom till sist på väderharpan, där det fina "fnased" blåstes bort. — Spannmålen förvarades i "pantofflahused" och på loftet i boningslängan. "Säbonkana" räfstes och östes med bestämda mellantider. Den mesta spannmålen såldes fram på våren, men naturligtvis gick mycket åt för gårdens eget hushåll. I början lät Nils Larsson mala sin säd vid Burlövs mölla, men senare uppförde han en egen väderkvarn söder om gården på andra sidan landsvägen. Denna mölla är för länge sedan riven. Vid infartsvägen till gården byggde han en mälta, som ännu står kvar. Havregryn bereddes hemma på så sätt, att havre koktes, torkades i bakugnen, maldes på malkvarn och till sist "dröftas" i ett "dröftetru", för att allt "stöv" skulle gå ifrån.

Ut på hösten plöjdes den lott, där råg skulle sås. Jorden lades i ryggar, för att vattnet lättare skulle rinna av, och det blev en "sägång" i varje rygg. Vete odlades inte i Kabbarp på Nils Larssons tid.

Också potatisskörden skulle tagas till vara. Bränneriet med sina inmurade grytor, sina mäsckar och sin brännvinspanna var inrymt i själva böningslängan. Den egna skörden räckte inte till, utan Nils Larsson brukade köpa potatis från Öved för bränningens skull. En brännerist stod för arbetet. Dragonen Tilly innehade under en tid det ämbetet, men över honom vilade alltsedan år 1848 ett visst löjets skimmer. Han var bland de utkommande, och innan han reste hemifrån, höll han ett gille, där det helt säkert inte sparades på suparna. I hänförelsen höll Tilly ett dundrande avskedstal för sina bekanta och försäkrade bland annat, att han var lika modig i friden som i striden. Emellertid blev det inte mycket till med de utlovade bedrifterna, ty dragonerna kom aldrig över Sundet. Krigsmannen Tilly fick återgå till näringarna; kanske hade han också större anlag för bränneristsysslan än för krigarbanan.² På hösten eldade man upp i bränneriet. Vattnet fick svallkoka i en inmurad gryta, och ångan fördes därifrån i ett vinkelböjt rör ner i en tunna, som var fylld med potatis. Den kokta potatisen maldes och fick sedan under ett par dygn jäsa i mäsckaren. Sedan hällades allt ner i brännvinspannan. "Det starka" gick upp i en hög hals av koppar, som gick i spiral i svaletunnan. Produkten kallades för "läck". Nedanför svaletunnan fanns en "grav" med tunnor, och "läcked" fick rinna ner i sprundet på ett av ankarna. Det, som var kvar i brännvinspannan efter denna första kokning, kallades drank. Denna rann i en rörledning under grunden på den östra längan ner till stalllängan, där det fanns en stor "drankakista" under fotträet. Dranken användes till kreatursfoder. "Läcked" slogs på nytt i brännvinspannan och renades genom förnyad passage genom svaletunnan. Då fick man färdigt 90:procentigt brännvin. Tunnorna förvarades i brännvinshuset, och när Nils Larsson behövde pengar, lastade han ett par tunnor på vagnen och körde till stan och sålde dem. — Bränningen fortgick blott under en viss del av året. Slutligen förbjöds husbehovsbränningen, och det allra sista året fick man bränna endast fjorton dagar. Alla doningarna inlöstes slutligen av staten.

Också andra sysslor hörde hösten till. Med linodlingen följde en hel del olika arbeten, som nu håller på att glömmas bort. I Kabbarp odlades lin varje år. Fältet delades upp i rutor, när "hör" såddes. Det blev olika längder till far och mor, pigorna m. fl. Man "drösla" säd mellan de olika

² Enligt vad doktor I. Ingers meddelat, flyttade Tilly senare till Östra Skrävlinge by, där han år 1853 öppnade ett värdshus, som kallades Tillysborg. I huset bedrivs alltjämt kaféerörelse. I trakten kring Malmö fanns vid mitten av 1800-talet åtskilliga andra värdshus, men vid alla dessa har rörelsen för länge sedan upphört.

rutorna för att skilja dem från varandra. Hören "rystes" nå'n gång ut på hösten och bands ihop i små "nejer", som sattes i runda "hörastuor". Nils Nilsson mindes, att han en gång under sina tidiga barndomsår hade sett sin farmor och hennes svägerska Ajnes utföra det arbetet. Fröet tröskades av och såldes till linfröhandlaren inne i stan. "Hören" breddes sedan ut på marken och fick ligga en sex veckors tid för att bli så pass skör, att själva "höratavorna" kunde skiljas ifrån. Det var "vär å vinj", som bestämde tiden; fick "hören" inte regn, måste den ligga mer än sex veckor. Sist i september togs "hören" i vanliga fall från marken. Under någon av de första disiga oktoberdagarna höll man "brydegille". Drängarna gav sig ut på marken för att gräva "brydeholled", som skulle vara 3 1/2 alnar djupt — en karl måste nödvändigt kunna stå rak i det. "Brydeholled" låg alltid långt från gården i utkanten av ägorna, ty arbetet var eldfarligt i hög grad. En ingång till "brydeholled" fanns på den ena sidan, men den täpptes igen med ett täcke, när arbetet väl hade tagit sin början. Över öppningen lade man en "flage", och nere i hålet eldades med torv och annat "bränne". Linet, som skulle torkas, lades sedan på "flagen". Det var ett hedersuppdrag att få vända och passa "hören". "Torrekvinjan", som skötte om detta, var alltid ett mycket ansett fruntimmer. Allt eftersom linet togs av "brydeflagen", "bröds" det i "brydor", som stod runt omkring brydehålet. Både "kara och kvingor" var med som brydare, men arbetet var mycket styvt; Lars Nilsson menade t. o. m., att det var det "räliaste", han hade varit med om. Genom "brydninjen" fick man "höratavorna" för sig själva. Avfallet, som kallades "skövor", fick "brydarna" stoppa i säckar och ta med sig hem och "kölna" med. Det, som "bröds" på en gång, kallades "hörlock", och tjugo sådana bildade ett "tjyv". En hel del "skövor" satt ännu kvar på "höratavorna". De slogs av vid "skättningen". Det arbetet utfördes av "skätteskor", som satt på kölnehusloftet med sina "skättefoda" och skätteträ. Avfallet kallades skättefall, och man spann av det också, fast det nog hade sina sidor att komma i alltför nära beröring med "skättefallslagen" och "skättefallshannduga". Till sist "häjlas" (häcklades) linet. Locken "asas" då mellan pinnarna på häcklan. Avfallet kallades blår, och därav spanns blångarn. Av själva höralocken spanns lingarn; vävnader därav kallades "läred". Arbetet vid spinnrockarna började ut i oktober. Klockan fem på kvällen satte "tösorna" rockarna i gång, och så höll man på till klockan tio. Under julen upphörde spinningen, ty då "fick ingenting gå ront". I mars, när dagarna började bli längre, kom vävarna upp. De stod alltid i stugan, och i regel var två vävar uppe samtidigt. De färdiga linneräckorna koktes och blektes ut på sommaren.

Man behövde också ullgarn. Fåren klipptes vår och höst, och ullen kar-

dades och spanns. Sedan vävdes vadmal — med yllevarp — och "varken" — med bomullsvarp. När varpen var av bomullsgarn, "sallas" den, d. v. s. beströks med rågmjöl, kokt i vatten. Alla kläder syddes hemma på gården. En skräddare kom med tre—fyra gesäller, och de slog sig ner runt om bordet i stugan med sitt arbete. Där syddes vadmalskläder och pälsar. Alla karlar, som hörde huset till, fick en fårskinnspäls till jul. Pälsarna användes både ute och inne ungefär som kavajer nu för tiden. Överrock användes aldrig. "Pågana" fick då och då en "spiddehua" av vitt ullgarn, som stickades hemma — en sådan hade Lars Nilsson på den tiden, han gick i skola i Tottarps by. En mössa, som kunde dragas ner om öronen, kallades "fläschamorra". I lön hade drängarna "dubbla klär", stövlar och pengar. Till "dubbla klär" hörde tröja och päls, två par byxor, ett par strumpor och ett par "hosseforfod" men däremot inte väst. Knappar fick drängarna själva släppa till och likaså tyg till byxfickor, om de ville ha sådana. — Att skräddaren sydde allt för hand, är så självklart, att det knappt behöver nämnas. Sin lön fick han i kontanter. Sylönen för ett par linbyxor gick upp till 6 skilling = 12 öre, och avlöningen i övrigt stod i proportion därtill. Också skomakare kom till Kabbarp. Då syddes pjäxor och selar. Läder fanns i särskilda kistor, ty allt, vad hudar hette, tog man väl vara på vid slakterna.

Vid ett par olika tillfällen under året ställde man till slakt. Ett "fekräj" slaktades årligen, och grisslakt var det två gånger om året. Fåren fick "strya stobbana" i september och oktober. Hjorden var stor; vanligen fanns det 20 får och 21 med "vären", och så hade alla tackorna lamm. Ut i november kunde inte mindre än 35 stycken djur på en gång få bita i gräset. Köttet saltades ner i ett stort kar. Gässen fick också stryka omkring ute på markerna under efterhösten. På kvällarna "ginnas" de in på gården, och sen de en stund hade hållit ett förfärligt "aló" kring "brännkared", gick de till ro i någon lugn "hjørna". Till mårtensafton eller något senare hade de kacklat slut. Krås och salt stoppades in i skroven, och sen "lavas" djuren ovanpå varandra i tunnor, som vardera kunde rymma en sexton stycken gäss. Mor Nils Lars i Kabbarp kokte aldrig kålsoppa utan att ha "gåsasul" i. En del gåsbröst röktes, och det var naturligtvis en särskild delikatess. — En "ätte da" före jul kom den stora julslakten. Nu fick fruntimmerna riktigt visa, vad de dugde till. Tre stora svin brukade bli "kapottade", och det var inget "lejetøj" att få allt i hamn. Från det ögonblicket, då slaktaren stack kniven i "dallbagen" på grisen, och till annandag juls morgon, då den stekta blodpölsan skulle sättas in på bordet, var det ett ihängande arbete. Korbberedningen försiggick alltid efter samma ritual. "Milten", den s. k. "pölsefrälsaren", måste slängas ner i grytan,

där blodkorven kokte, för annars kunde man inte vara säker på att pölsorna höll. "Södan" fick heller inte glömmas. Den hackades med "grödsticka" i ett "dröftetru", varmt vatten slogs på, varefter massan "krammas" och slogs genom durchslag. Den användes sedan att späda pölsan med; då först kunde korven bli riktigt bra.

Den värsta brådskan med julslakten var knappast förbi, när man började brygga julöl. Ölet fick stå och jäsa i ett stort kar i själva "stuedarskrågen". Då bildades en bottensats, som kallades "jär". Den användes vid julbaket. Man bakade uteslutande av "rumél". Vete odlades inte i Kabbarp, och därav följer, att vetebröd heller aldrig användes. Kaffet dracks alltid bart till en början. Det var först längre fram, som man av "Tisteskvingan" eller "Ryttan" började handla skorpor och "komjanskringlor" till kaffet. Till julbaket hörde fyra olika sorters bröd, grovt bröd, "sejtebrö", "kagebrö" och "knäppebrö". Mjölet till "sejtebröed" siktades hemma, kliet tillvaratogs och bakades in i det grova brödet. Till "kagebrö" och "knäppebrö" användes florsiktat mjöl, men de brödsorterna förekom endast under jularna och vid gillena. "Kagebröed" var en motsvarighet till vårt fina bröd. Siktebrödet skällades och fick därigenom en sursöt smak. Det kom aldrig in på bordet utan användes till "lill iddes" och "meaftansmada". De grova bröden bakades alltid avlånga, men siktebröden och kagebröden var runda. Till jul bakades alltid en hel del s. k. "kavringa", små runda "kagebrö". Namnet kommer en att tro, att bröden torkades, men så var inte fallet. Allt folket skulle ha var sin kavring till jul, likaså alla julatiggarna, som hörde till socknen. "Knäppebröen" var runda och tunna och "pringlades" alltid vackert med en "klenesporr". — — — Det var verkligen, som Boel Jöns Hans uttryckte det, "itt farlet bagane" till jul. En hel "tynnesäck" brukade gå åt. Redan på kvällen sattes det grova brödet i deg. Mycket tidigt nästa morgon eldade "onskrobban" i den väldiga "bagaronen", och sen mor i huset hade förvissat sig om att "onkjarrinjen" hade försvunnit, satte man in det grova brödet. Ugnen stängdes igen med en stor träläm, den s. k. "onfjelen". Den hade inga gångjärn utan "klintes" fast med lera för varje gång. Efter det grova brödet bakades en "ärn kagebrö", sen kom ännu ett bak "kagebrö" och "kavringa" och så ett bak "knäppebrö". Sist kom en "ärn" siktebröd och grovt bröd. Men då innehöll ugnen också någonting mera. Allt kött, som skulle användas under helgen, stektes i bakugnen tillsammans med det sista baket. Det var nödvändigt att göra på det sättet, ty spis fanns det varken i Kabbarp eller på andra bondgårdar vid denna tid. — Både gäss och fårbogor hade i god tid tagits upp ur saltlaken och blötats ut i vatten. Nu sattes köttet in i bakugnen i grytor och "pannejarn". — — Till julen skulle man också ha kakor. Formkakor

hade man inte — det fanns ingen spis att baka dem i — men man hade i stället "risengrynskaga", klenor, "goaråskagor" och "stenkagor". Risgrynskakan bakades på ett "pannejarn" inne i bakugnen. Allt bakverket serverades som efterrätt efter maten, inte ens om julen bjöds det kakor till kaffet.

Under helgkvällarna glimmade ljus i stugan, som annars var nog så mörk under vintern. "Tånen", den brända delen av vecken på hemstöpta talgljus, klipptes bort med en "ljusasajs". Naturligtvis stöptes ljusen hemma. Stearinljus hade ännu inte kommit i marknaden. Talg hade man gott om, och en "ljusaform" fanns det, som farfar själv hade snickrat av eke, och som gick i lån i hela Kabbarp. I formen slog man kokande vatten, och sen hälldes talgen, som smältes ner i en gryta, ovanpå. Vekarna hängde på "ljusapydden", och sådana brukade man ha en 10—12 stycken. På varje spett var ungefär tio vekar fästa. En stege stod inne i köket, och på den hängde man "ljusapydden", allt eftersom vekarna doppades ned i den smälta talgen. "Pråsorna" doppades inte ner mer än ett par gånger, och därför blev de ljusen också mycket smala. De var likväl bra att ha, när man gick omkring i längan vid kvällstid och måste ha ljus med sig. Behändigt var det att kunna "klina" dem på väggen, när man t. ex. skulle böja sig ner och ta nånting i en kista. Väggarna var rätt och slätt vitkalkade, så man fördärvade inget med det. — Till julen skulle också vaxstaplarna göras färdiga. Nils Larsson brukade alltid lysa upp "borännskammaren" med sådana. Vax fanns det gott om. Nu smältes den på ett "pannejarn". Vekar hade man tvinnat på förhand av "ljusagarn". Till vaxstaplarna behövdes vekar, som var en 6—7 alnar långa. De drogs nu gång på gång genom vaxet, och när de var färdiga, formades de kring en "ping". Nils Larsson brukade själv sköta den sysslan. Efteråt drogs pinnen ut. Staplarna sattes sedan i en särskild stake. Man hade färg på dem; några var gröna och andra gula, och en av var sort sattes på staken.

Allt arbete var undanstökat, och det blev julafton. Julstämningen måste ha varit starkare i gamla tider än nu, ty en av intet störd ro låg ännu kvar över bygderne. Inga nymodigheter hade ännu stört förnöjsamheten i sinna. De klockor, som på julaftonen ringde in helgen, hade i århundraden ljudit över byarna. När den disiga kvälldagern sänkte sig ner över korsvirkeslängorna med de glimmande ljusen bakom rutorna, då kände nog var och en — från "syslepågen" till far i huset —, att det verkligen hade blivit "hellet". Till och med djuren i stallen borde ha en känsla av att det var helg; det vankades bättre strö och mera foder än vanligt under juldagarna. — Vid fyra-femtiden på eftermiddagen tog Nils Larsson fram en kanon, som han hade köpt på en auktion, och som ansågs vara en stor märkvär-

5. Boel Nilsdotter fr. Kabbarp seder-
mera gift med Jöns Hansson i Kyrkoby.

dighet. "Den var lång som en arm". Man bar nu in kanonen i stugan och packade den full med krut och gamla "hossesocka", och sedan gav alla sig i väg ut. Julen skulle skjutas in. Kanonen sattes på "havatäpped" — nedanför låg ängen. En av drängarna tände på, och sedan small det, så att "stentäpped" nästan ramlade ner. Alla återvände till stugan, och nu fick tjänarna sina "julahöja". Till en rejäl julhög hörde två "brökagor", en stor och en liten, ett "lommelår", en bit stek, smör, sylta och "kagor". Var och en låste ner de undfångna håvorna i sin kista; det var nämligen meningen, att tjänarna skulle bjuda av matvarorna, om det bar sig så, att de fick "frammat" under julen. "Brökagorna" var närmast avsedda för drängarnas och pigornas föräldrar. — Stugan såg helt annorlunda ut än i vardagslag. Golvet var "sånad" och "enad" med ovanlig omsorg; gardiner hängde för fönstren och vävnader framför hyllorna. På bordet låg en vit "juladug", och tregrenaljus och vaxstaplar brann i sina stakar. Vid femtiden satte man sig till bords. Någon av "pågana" läste bordsbönen,

och sen tog man för sig av julmaten, som var framsatt på stora tennfat. Förplägnaden var naturligtvis "rigeli", annars hade det aldrig kunnat duga. Det vankades både "farsker soppa", "fårasteg" och "gåsasteg", och sedan kom julagröten. Alla "husarna" (= husmän med hustru och barn) var inbjudna på julafton, och det var deras skyldighet att röra i "grödagrydan". Till sist bjöds det på "kagor" — "stenkagor", "klenor" och "goaråskagor". Efter maten sjöngs julpsalmen, och då sjöng Nils Larsson själv före. Sen släpptes glädjen lös, och glammet började. Om barnens lekar har följande berättats: "Glyttana bruga å nyddra om julana, å då sa di: "Min so lonkar i skåuen". — "Min so lonkar ette". — "Vicked trä bor hon onger?" — Så skolle di peja po en å findrana. Di fick nöden, om di jätte rätt. Annars fick di gi en nöd. Di konne ha ärtor i stället for nöddor. Di lekte osse "nyddor i hænne", å då sa di: "Nyddor i hænne". — "Alla mina!" — "Jätta horr många!" — Mycket roligt var det att stå i ring och hålla i en filt eller schal. Den, som ledde det hela, föredrog följande "radänga":

Ja fiskar å fiskar i möllarens damm
åla och karusor allt, va ja kan.
Nårr ja sir: "Släpp"! ska I hålla
och nårr ja sir: "Håll"! ska I släppa.
Släpp! — Håll! — Släpp! — Håll!

Naturligtvis blev det alltid någon, som gjorde fel, och den fick då ge pant. — Ungdomarna friade på narri, gömde ringen och lånade värme. Vildare gick det till, när det blev tid att "präja jyltor", "sko blacka" och "präja yjad å skomagaren". Roligast var det nog ändå med alla juladanserna, då både pigor och drängar var med. "Di vov valmal" och lekte "skyttor", sade Boel Jöns Hans. En sånglek mindes hon ännu orden till:

Till Munka mölla så vilja vi,
och ru och vidde så mala vi,
och möllaren e ente hemma.
Och där kom vär och västanving
och vilja vi, så horra vi
möllarens kvarner omkring;
för möllaren e ente hemma.

Leken hade flera turer, och Boel kunde beskriva, hur de dansande skulle "horra opp se" och "horra omkring se".

Timme efter timme av julaftonen förgick, och alltjämt stod glädjen högt i tak. Kanske någon av de mera lyhörda för något ögonblick trodde sig höra gny och jämmer av "varúlana", som under julkvällen såväl som ofta annars strök omkring utanför portarna, men det torde i varje fall inte nämnvärt ha stört den allmänna glädjen. På många håll trodde man, att de döda under julnatten återvände till det gamla hemmet, och lät därför maten stå kvar inne på bordet under helgen, men den seden förekom inte i Kabbarp. Däremot visste man berätta, att "Ågarpe backe" under julnatten lyftes högt i vädret, och att trollen dansade därinunder. Fram mot åtta, halv nio blev det en stunds uppehåll i lekarna. Då fick fruntimmerna kaffe och karlarna toddi. Längre ut på kvällen infann sig "julaspöje", och barnen var "forfärlia rädda". Husets egna drängar, ofta också drängar från granngårdarna, uppträdde som julaspöken — mer eller mindre oigenkännliga. En uppstoppad gubbe, som annars låg tvärs över hanabjälkarna i undantagshuset, togs alltid in. — Fram mot midnatt avslutades det hela med ännu en måltid. Nu njöt man lutfisk och "fiskadippa" samt för andra gången "steg" och "kagor". Sen var det tid att lägga sig, om man ville vakna i tid "juladas" morgon. Man steg upp tidigt, medan det ännu var mörk natt. När alla förpläгат sig med sylta och rödbetor, sjöng de församlade "Var hälsad, sköna morgonstund", och så gick alla i samlad trupp till julottan i Tottarps kyrka. Där var sång på den tiden! "Di sjong i kapp", betygade Nils Nilsson. — Sen var man då inne i julveckan. Alla, som kom till gården, skulle, även om ärendet var utan betydelse, ovillkorligen bjudas på nå'nting. "Di fick ente", sa Boel Jöns Hans', "bära julen ifrå voss". Nyårsafton och trettonafton firades ungefär på samma sätt som julafton med vissa förändringar i matsedeln: nyårsafton serverades alltid kål och trettonafton välling. Trettonafton kom stjärngossarna med sin åttauddastjärna och sjöng för folket i stugan, men sen kom Knut, som körde julen ut, och snart var man inne i de vanliga gängorna igen.

Det ljusnade på nytt. Ett stort fastlagsgille hölls nere i Djurslöv. Där samlades drängarna för att slå katten ur tunnan. Den lycklige, som till sist krossade tunnan med sin påk, förklarades under allmänt jubel för "kong". Snart var det påsk. Då fick tjänarna "påskakaga" (brännevinsbrö) och påskaägg, färgade med bresilja. Äggen lades i rad på golvet i stugan, och sedan försökte man i tur och ordning att "ramma" dem med en boll eller ett nystan. Den, som lyckades slå till flest ägg, hade förstas vunnit. — Våren kom på nytt med sådd och "gröavär". Nils Nilsson min-des majsjungningen. Byns drängar kom i den tidiga morgonstunden, gröna "risslor" sattes i taket, och majvisan ljöd mellan Kabbarpsgårdens längor: "Maj är välkommen — sommarn är så ljuvlig för ungdomen". Det lönade

sig nog att sjunga maj på Kabbarp 1 & 6, ty där bjöds det säkert på både "pannekaga å äggamad". — Slutligen kom midsommarshelgen, då man aldrig glömde att sätta "Sann-Hansurter" under bjälkarna i stugan.

Årets kretslopp var fullbordat.

VIII.

Allt emellanåt under året begicks de stora gillena. Man ställde till bröllop och begravningar, och man firade julagillen och födelsekalas. Det bjöds inte på måfå utan efter bestämda regler. Nils Lars i Kabbarp hade ett väldigt "lav". Dit hörde släkten, först och främst arlövsborna och Nils Larssons syskon, Måns Lars i Tottarp, Hans Hans' i Winstorp, Nils Nils' i Åkarp och Per Ols' i Mölleberga. Dit hörde hela byn och alla möllekunderna. Riksdagsmannen Anders Nilsson i Tottarp och nämndemannen Nils Jönsson i Kabbarp hörde en gång till hedersgästerna i Kabbarpshemmet. När budskapet utgick, att det skulle bli gille i Kabbarp, då "fick di å skytta i hela byen". Det slaktades och bakades i gillesgården, men inte bara där, utan man fick "donas ti" hos naboarna också. Det kom inte bara an på värdfolket; också gästerna bidrog till välfägnaden. Dagen före gillet anlände den ena "tösen" efter den andra till gillesgården, lastad med tunga knyten, som innehöll "förlinjen". Hon avlämnade sina dyrbara bördor, men alldeles tomhänt fick hon inte vända hem igen, utan hon skulle ha en kavring med sig tillbaka. Somt av förningen hade gästerna själva med sig, när de kom åkande till gillet. Då kunde åtskilligt plockas fram ur vagnarna. Till förningen hörde t. ex. stekta smågrisar, "fåra-stej", "gåsastej" och "hönsastej", "toltre brökagor", stora "smörkoppa", där smör var tornat upp "höjt i väred" och fint utpringlat, och "risen-grödsfad" med klenor och "kromkågor" lagda ovanpå gröten. "Kromkågorna" var "vida" med socker och blommor på och krumböjda till formen. Kakorna beställdes hos bagaren i sta'n liksom sockerkakorna. — Skedar och servis lånades samman hos grannarna. Det behövde inte nödvändigtvis finnas särskild kniv och gaffel till alla; redskapen kunde i nödfall skickas omkring vid bordet. Gillet började vid ett- eller tvåtiden, och middag och kvällsmat skulle bjudas. "Farskor soppa", bruna bönor, köttfärs och kokt fläsk var stående rätter. Allt gick högtidligt till utan hams och trams — åtminstone under de första timmarna. "Kara" och "kvingor" satt noga åtskilda vid var sitt bord. När de skulle bänka sig, blev det "ett

forfaselet krusane". "Gårakvingorna" sprang inte till bords som yra höns, utan de gick med värdighet, allt eftersom de var gamla till. "Di visste, horr di skolle gå", sa' Boel Jöns Hans, men det hörde ändå till att visa sig rädd för de mer framskjutna platserna. Bakom blygsamhetens påtagna mask dolde sig väl ibland beräkning och ärekärhet. Hjelpe mor i huset, om inte mor riksdagsmannens och mor nämndemannens hade fått "di höjaste plas-sorna", och om inte alla de andra "gårakvingorna" blivit bänkade, just som de var i sin stad gjorde anspråk på. — — "Grödafaden" kom nu på bordet; vart och ett ställdes mittför den "föranes kvingan", som egenhändigt slevade upp gröt på tallrikarna, vilka hon sen "flyde" omkring åt alla håll. Var och en skar också upp den sockerkaka, som hörde till hennes förning. "Prydnaden" — kakan pryddes med röda sockerblommor vid bröllop och med svarta vid begravning — tog man med sig hem. "Kvingorna" måste ta en bit av alla kakorna. Att äta upp alla bitarna med detsamma kunde de inte rätt gärna begäras till, ty sockerkakorna var många. De stora näsdukarna kom nu fram och vecklades upp, och så hade man sitt "kageknyde" i ordning, när ögonblicket var inne för klockaren att "lesa ifrå bored". — De återstående gillestimmarna fylldes också ut med materiella njutningar; "kvingorna" drack kaffe, "karana" njöt toddy och spelade kort. Stämningen steg så småningom upp mot "stuebjilkana", och då vagnarna fram på natten rullade ut genom den "söndre" porten, var "mannana" kanske så pass upprymda, att de ibland ställde till en smula "aló", innan de lämnade gillesgården.

Ännu levde den gamla seden kvar, att byamännen hjälpte varandra med en del särskilt viktiga arbeten. Drängar och pigor gick man ur huse, när grannen byggde om sin gård, och de olika arbetena åtföljdes av gillen, t. ex. klinegille, rese-gille och byggningsgille. Bengta Larsdotters äldsta barn var en gång med på klinegille hos "Hans Gongars" i Vinstorp, och Nils Nilsson var med, när Nils Larssons gode vän Nils Hansson på Kabbarp nr 9 byggde och höll klinegille. Längorna sattes upp med eketimmer. På det långa fotträet, som gick "frå änne ti änne" stod "stannarna", och mellan dem fästes löshulten. I hörnorna och på andra ställen, där väggen blev starkare påfrestad, sattes "snestivor" på sned genom ett hål, som hade "glyggads" i löshulten. Bjälkarna vilade på stannarna och stack genom ett "glyggad" hål ut med ett litet stycke, det s. k. "bjilkahoeded". I detta anbringades kraftiga kilar, som höll bjälkarna kvar på deras plats. Ovanpå "stannarna" vilade lejden, som skulle vara lika lång som huset, och som måste skarvas ihop. På lejden slutligen stod sparrarna. I alla de fack, som "stannarna" och löshulten bildade, ställdes slutligen "stavra" upp och ned. Sedan var det tid att "klina". Lera hämtades från marken och lades i

en "ronning"; vatten slogs över, och halm lades ovanpå. Detta var en "ler-älta", och nu red alla "påga" omkring över "ronningen", för att massan skulle få den rätta konsistensen. Nils Nilsson var själv med och "re lered" vid "klinegilled" på nr 9. Borta vid längan stod långa bord, och dit rullades leran av drängarna. Sedan skulle byns töser "klina" den på "stav-rana" och putsa av väggen. Arbetet varade hela dagen. Nils Nilsson ansåg, att lerväggarna blev så starka, att de kunde stå i hundra år. Klinegille följde efter arbetet, och det varade i två dagar med spel och dans. Flera spelmän skötte fejlorna, två från Emnaröd, som Nils Larsson hade budat, och så spelmannen från Hjärup, Jöns Göransson. — Längre fram började man använda tegel, när man byggde nya längor. Folk var i början mycket förvånade över detta. När Lars Larsson på Åkarp 5 1847 byggde sin böningslänga, undrade många, hur ett hus, som var byggt av "bara småbida", skulle kunna bli stående.¹

En särskild prägel hade husförhörsgillena. Husförhören gick runt på gårdarna. Ingen slapp undan; de yngre förhördes på katekesen, och "man-nana" kunde väl också ibland få läsa upp sina språk, men för det mesta kom de undan med att läsa "litta inganad". Det gick inte an att skolka, för den, som inte gick på husförhör, måste vandra till Knästorp till särskilt förhör, och det var man rädd för, särskilt på den stränge kyrkoherde Aspings tid.² Alla nyinflyttade förhördes särskilt. Det berättas, att en man, som vandrade till examinatorn i Knästorps prästgård, i förskräckelsen gick inom på St. Uppåkra "kru" och tog sig tre supar med den påföljden, att han kunde klara alla de svåra frågor, som prästen ställde. — Det gick inte lika bra för alla. En påg, benämnd Per, tycks ha varit en olycksfågeln på husförhören. En gång gav pastor Morin honom frågan: "Vad är dagligt bröd?" Den stackars Per klöv näbb och sade: "De e for de mesta gråvt, å fint nån ynka gång ti lillemidda". Pastorn bad honom därefter säga exempel på sådant, som Gud har skapat. Per svettades och svarade efter långt huvudbry: "Koor å hästa." Pastorn ansatte honom emellertid och sa: "Ja, men, Per, vad har Gud skapat mer?" Efter en stund fick Per fram: "Låmm". Morin var grym nog att fråga en tredje gång. Per tänkte sig för länge, och så kom till sist svaret: "Jo, kackelona". — Efter strapatserna kom husförhörsgillet. Ännu lever historien om gåsen hos Jöns Anders'.³

¹ Gården äges numera av nämndemannen Inge Olsson, dottersons son till den nämnde Lars Larsson.

² Det fanns folk som tillskrev kyrkoherde Asping övernaturliga krafter. En död skulle ha gått igen i Hyby. Många präster påstods ha försökt mana den döde ner i jorden. Det lyckades inte, förrän Asping kom tillstädes.

³ På Tottarp nr 1.

Mor hade skurit gåsen i lika många bitar, som där fanns främmande, och prosten H. blev bjuden först, men vad mor Jöns Anders' sade eller gjorde, när han lade för sig *tre* bitar, det förmäler inte historien.

*

Det förekom också andra avbrott i vardagligheten. Dit hörde de årliga marknaderna vid värdshuset Hvilan, som allmänt besöktes av ortens befolkning.

Hoveribönder från Övedskloster körde om hösten stora brännvinsforor till Malmö. Det var en väldig trafik på landsvägen mellan Dalby och Malmö på den tiden. "Skoboana" brukade alltid ta in för natten i Kabbarp. Hela gården blev full med folk; det kunde vara tjugotals vagnar på en gång. När "skoboana" hade bundit hästarna på gården, tog de in sina "madgadda" och åt kring bordet i stugan. Ibland skattade hoveribönderna olovligt brännvinstunnorna. Det gick så till, att de borrade hål under ett tunnband och satte in en gåsapenna i hålet; sedan kunde de tappa en hel "lejel" och slå vatten i tunnan i stället.

År 1848 var 3000 man inkvarterade i bygderna. Officerarna bodde i Tottarp; i Kabbarp härbärgerades 7—8 st. norrmän, bland dem en trumpetare. Detta torde ha berett barnen på stället inte så litet nöje. Nils Nilsson var på den tiden 10 år och gick i Tottarps skola. Oscar I var själv nere och inspekterade trupperna. Hans vagn höll vid Tyska kroget, och kungen frågade soldaterna, om de var nöjda med inkvarteringen, vilket de sade sig vara.

"Påga" och drängar roade sig under sommarhalvåret med utomhuslekar. De brukade "spilla trille" med en rund skiva av trä. De spelande delade sig i två "lav", och alla hade var sin stör. Skivan "trillades" mellan "laven". — Man spelade trille på Dalbyvägen och kunde "köra" varandra långa stycken på vägen. Tjänstepojkar och andra var med. Riksdagsman Ola Andersson var under sina pojkår med om leken.

Ett annat nöje var att "picka fyrka". Det gick bäst på en väg, där det var hårt. En "blikúla", stor som ett ägg, lades vid ett överenskommet mål. De spelande ställde sig en god bit ifrån och slängde i tur och ordning "kastepengen", vanligen en sexskilling, fram mot "blikúlan". Man lade en trestyver till märke på det ställe, där "kastepengen" träffade. När alla hade kastat, "lavas" alla de slantar, som man hade satsat, ovanpå varandra. Den, som hade kommit "nämst blikúlan", slog nu på "pänjahöjen" med denna. Då "stajta" pengarna omkring, och den, som slagit, fick alla dem, som vände "hin sian ti". När han hade plockat dem, fick han slå, så länge han kunde vända en peng. När han inte kunde längre, började en annan.

När alla pengarna blivit vända, var det tid att börja på nytt. — "Alla halannstyvra och trestyvra var bankade, så de var skålförmiga, men gick likväl i kommersen. Man hade oskyldiga nöjen på den tiden."

IX.

Under sina mannaår hade Nils Larsson fullt upp med arbete genom det stora lantbruket. Vid hans sida stod hustrun, Kersti Jönsdotter. I äktenskapet föddes nio barn, och i skaran fanns det tre tvillingpar. Arbete har tydligen inte saknats för mor i huset. Kersti Jönsdotter var en dugande människa. Hon var känd i trakten för sitt goda kosthåll och var flink både med nålen och vid vävstolen. En gång tänkte hon sig, att hon skulle sy "agedynor" i korsstygnsmönster till alla sina barn, men flocken blev för stor. De "agedynor", som blev färdiga, skänkte hon åt sina tre döttrar. Sydda eller vävda arbeten av hennes hand ägas numera av barnbarn till henne. Ett skrin i kisteblå färg med initialerna K. J. D. och året 1828 inom en krans av rosor och blader finns bevarat i orört skick. Till sin läggning tycks Kersti Jönsdotter ha varit tystlåten och tillbakadragen. En omdömesgill iakttagare uttalade en gång, att hon var en from kvinna.

Nils Larsson var verksam och intresserad och ägde affärsbegåvning. "Far gjorde ofantligt många experiment", sade Nils Nilsson vid ett tillfälle. En gång odlade Nils Larsson t. ex. en sorts ovanligt stora rovor, som kallades "turnicks". Han prövade på, hur det skulle vara att så rovfro i kornfältet, och försöket slog väl ut: när kornet var hugget, stod "turnicks" i stubben. En annan gång experimenterade han med rapsodling. Han tog undan ett och ett halvt tunnland, som han sådde raps på, och resultatet blev glänsande. Stånden skakade på hela fältet, "nårr en sto i den ene ännen och ryste". Nils Larsson fick 30 tunnor raps, som han sålde till ett oljeslageri för 32 kr. tunnan. Nästa år sådde han raps i en halv lott, d. v. s. 7—8 tunnland, men då hade han otur och fick bara nätt och jämnt samma avkastning som året förut. Så tröttnade han och "begå" rapsodlingen.

På lediga stunder var Nils Larsson ivrig jägare och fiskare. På ägorna fanns det gott om kärr och sankar ängar, och där hade han sina fiskedoningar. I kärren stod vattnet på somliga ställen så högt, att det gick upp över midjan på karlarna. "Mossen" var det bästa fiskestället, och Nils Larsson planterade dit kräftor och flera fisksorter. Det var mest gäddor,

6. Mor Nils Lars' på äldre dagar.

"karusor" och "sudare", som fångades. Om söndagarna kunde husbonden förmå drängarna att ge sig ut och "gliva". "Gliven" hade handtag vid "vär änne" och drogs av två karlar längs kärret. Ett annat fångstredskap var kastegarnet, som var "mied stort" och hade "blikúlor" i kanten. Det skulle kastas ut, så att det kom runt om fiskarna, men det var långt ifrån alla, som kunde "hotta ud ed, så de ble ti nåd". — "Far va en snäll skytt", berättade Nils Nilsson. Ovanför den "söndre" porten satt alltid en skjuten hök eller uggla uppspikad med vingarna utsträckta. — Nils Larsson kunde ligga både länge och väl nere vid Vivekärret och passa på "villännerna", när de om kvällen kom flygande från sjön. Det gällde att passa på i det rätta ögonblicket, ty sköt han inte precis, när änderna "slängde si i" det svarta mossvattnet, var det för sent. — En gång, när han hade jagat och var på väg hem över markerna, kom han förbi "Jeppes holl". Plötsligt blev jakthunden orolig och började darra av skräck och smög sig tätt intill husbonden. Nils Larsson gick runt vattensamlingen, men

först spände han upp hanen på bössan. Han fann ingenting märkvärdigt, men han måste ha tänkt på den dag, då han upptäckte den drunknade Jeppa Nilsson i vattnet. Vad var det, som drev Nils Larsson ut på jaktfärderna? "Mannana" i allmänhet tyckte nog bättre om att sitta hemma och gotta sig i "borännskammaren" än att fara omkring med jakthund och bössa ute i markerna. Det var kanske helt enkelt Nils Larssons sätt att skaffa sig äventyr och omväxling. Det skulle ha blivit för enformigt för honom, om han inte hade fått göra sina strövtåg. Nils Larsson behövde sina skjutvapen för annat än jakt. Det kom inte så sällan tjuvar till de ensligt liggande gårdarna, och då behövdes det försvarsvapen. Han var en modig man. En gång hade han och hans hustru varit på bröllop. Först vid ett-tiden på natten kom de hem. En trogen hund brukade alltid sova på golvet framför husbondens säng. Denna natt var hunden försvunnen. Nils Larsson visslade förgäves på honom. Tre gånger gick han ut på trappan och blåste i sin jägarpipa, men hunden syntes inte till. Nils Larsson gick till sängs men sov oroligt. Plötsligt vaknade han och såg två mörka skuggor framför sängen. Han kunde skymta en tredje skugga framför chifonjén, där han förvarade sina pengar. På väggen ovanför sängen hängde ett muskedunder. Han for upp och ryckte det till sig. Det gick så fort, att den långt indrivna tretumsspiken följde med. Geväret var emellertid inte laddat. Tjuvarna hade under tiden förflyttat sig in i ett angränsande rum, där Nils Larsson hade en pistol. Han följde efter dem, grep pistolen och sköt, men skottet klickade. Efter ett par sekunder hörde han tjuvarna hänskratta ute i förstugan. Han rusade till ett fönster, ryckte upp det och ropade på sina drängar, så att det "skalla i gåren". Per och Ola kom springande nästan genast, men tjuvarna hade fått försprång och försvann in i ett fält med manshög råg. Det enda man fann, var en stövel i hasselhäcken, tolv tallrikar i ett lusthus och — ett tomt skafferi. Tjuvarna hade brutit sig in genom fönstret till "kammersed". På morgonen kom en av drängarna med hunden, som hade varit inlåst i möllan. På insidan av dörren syntes blodiga märken efter bett. Hunden hade försökt ta sig ut, när husbonden kallade. Byns drängar gick skallgång efter tjuvarna under sommaren, men saken blev aldrig uppklarad.

En kunnig och framsynt man var Nils Larsson. Pastor Laurin i Burlöv, riksdagsman Jöns Olsson i Nordanå och han hade planer på att i Kyrkoby grunda en skola för vuxen ungdom. Naturligt nog stannade det vid överläggningar; tiden var ännu inte mogen för ett sådant företag. — Nils Larsson skrev egenhändigt sina inlagor till landshövdingeämbetet och hjälpte många till rätta med sådant. Han hade namn om sig att vara mycket hjälpsam, men rejält skulle det vara. Det dugde inte att krångla

7. Nils Larssons gravsten å Tottarps
Kyrkogård.

med honom. Det fick osttryckarna från Hörby känna på, när de inte ville vika undan för honom på Malmölandsvägen. Nils Larsson hade brått om som vanligt och ville förbi. Han hojtade, men hörbyborna låtsades som ingenting. Då körde han på utan vidare. "Hammelen" på hans vagn högg tag i bakhjulet på vagnen från Hörby, och hela ostalasset vändes upp och ner. "Nästa gång I kör före Nils Larsson i Kabbarp, så kör undan, för annars välter jag ert lass", ropade han i förbifarten. — Han ägde tydligen ett visst självmedvetande. Då Torna, Bara och Harjagers härads sparbank grundades år 1848, vägrade han att gå med som stiftare, därför att man skilde mellan herrar och bönder. "Skall somliga i företaget tituleras herrar och andra inte, så passar jag inte i detta sällskap", skall han ha sagt.¹ I protokollen över sockenstämmorna i Tottarp nämnes ofta Nils Larssons

¹ Meddelat av lantbrukare Nils Ericsson i Fjellie (sonson till Nils Larsson) i skriften Torna, Bara och Harjagers härads sparbank 1848—1948.

namn. Han hade många kommunala uppdrag. Vid lottdragningen om bänkplatserna i Tottarps kyrka efter ombyggnaden 1850 företrädde han Kabbarp.² Den stora kommunalreformen av år 1862 fick han inte uppleva.

I slutet av 1840-talet hade Nils Larsson planer på att tillsammans med svågern Hans Hansson och en tredje person vid namn Nils Kristersson inköpa gården Björkeröd i Ringsjötrakten. Arealen var 400 tunnland, åbyggnaderna var utmärkta, och allt skulle fås för billigt pris. Planerna blev dock inte förverkligade. Nils Larsson köpte efter en tid för egen räkning en mindre gård, Svaneholm,³ belägen längst norrut i Gudmuntorps församling, alldeles intill Emnaröds by i Stehag. Dit for han ofta, och uppe i Ringsjötrakten kunde han ibland stanna flera veckor i sträck. Hans Hansson köpte år 1851 ännu en gård, Karstorp nr 6, och flyttade dit med sin familj. Han skötte sedermera Vinstorp nr 2⁴ och Karstorp nr 6 i sambruk.

Det var Nils Larsson, som år 1848 reste den stora gravstenen över föräldrarna på Tottarps kyrkogård. Hans Hansson var med och hämtade stenen i Komstad. Färden hem gick sent på kvällen genom Sjöbo ora, där Hans Hansson tyckte, det var hemskt att komma, eftersom han visste, att löst folk höll till där. Nils Larsson hade för säkerhets skull tagit med sina pistoler och sin jakthund. Vården står alltjämt kvar på Tottarps kyrkogård. Olof Jeppsson,⁵ den gamle kyrkväktaren, sade en gång, att den och dess gelikar mest liknade "lodaror", och det må anses för ett gott betyg.

Till sist företog sig Nils Larsson att bygga om den gamla gården, som hans far hade uppfört vid enskiftet. Boningslängan hade blivit för liten för honom och hans familj. Den nya byggdes två—tre alnar norr om den gamla, och man rev inte det gamla huset, förrän det nya var färdigt. Nils Larsson tog den naturliga stenen från stentäppen och stenhögar i närheten av gården, och tegel hämtade han från Vismarlöv. Råsten tillverkades dessutom hemma på planen. Timmer köptes från Fricken och Möllers i Malmö. Mycket virke togs också från norra Skåne, och det blev åtskilliga äckor dit upp. En gång var Nils Nilsson ända uppe i Kärråkra ovanför Finja och hämtade läkten för 16 skilling "tylten". Det var liv och

² Meddelat av doktor I. Ingers i uppsatsen "En kyrka under hundra år", Skånska Dagbladet 20/12 1950.

³ Doktor I. Ingers har meddelat, att ett gammalt boningshus, som nu är uthus, kvarstår på Svaneholm från Nils Larssons tid, och att äldre personer i trakten ännu benämner gården "Kabbarp".

⁴ De gamla åbyggnaderna på Vinstorp nr 2, som hade uppförts i samband med enskiftet, ödelades år 1865 av åskeld.

⁵ Död 1951 vid 88 års ålder.

8. Hans Hansson och Bengta Larsdotter med sina barn år 1864.

rörelse i Kabbarp, medan man byggde. Murare Möllerstedt från Åkarp hade gjort upp ritningarna och förestod arbetet. Fyra stycken murare hade ständig sysselsättning. Jöns Olsson, som egentligen var möllebyggare, svarade för alla snickeriarbeten. Drängarna från byn hjälpte till med hantlangning allt emellanåt, och alla var med i kosten. Det kunde vara ända till trettio "manfolk" med vid bordet vid sina tillfällen. Den västra länkan revs och ersattes med en ny, som var sjuttio alnar lång och aderton alnar bred. Resegille firades, och år 1858 var allt färdigt.⁶

Men Nils Larssons dag närmade sig sitt slut. Han hade kommit till skada en gång hos brodern Måns Larsson; en invärtes sjukdom stötte till, och man förstod, att hans tid snart skulle vara ute. Med mod och fattning mötte han det oundvikliga. Han ordnade allt på dödsbädden och bestämde om gården och de efterlevande. Det visade sig, att han varit avhållen i socknen. Det kom ständigt folk för att höra, hur det artade sig med den sjuke. En av "mannana" kom en gång in och talade med honom. "Vi får ente gjort nåd po stämmorna, nårr du ligger här, Nels" sade han. Lugnt svarade Nils Larsson: "Till Tottarp kommer jag inte, förrän I bär mig

⁶ Denna boningslänga kvarstår ännu med mindre förändringar. Över ingången sitter en tavla med Nils Larssons och Kersti Jönsdotters namn och året 1858. Red.

dit". System Bengta Larsdotter var en av dem, som han helst såg vid sin sjuksäng. Doktor Hartelius — han, som en gång hade sagt, att han bland bondfolket knappast hade träffat en sådan man som Nils Larsson — kom åkande ut från Lund. Hans Hansson följde läkaren till vagnen, sedan undersökningen var gjord, och frågade om utgången, men Hartelius svarade, att om så den sjukes liv hade varit det sista på jorden, hade det inte kunnat räddas. Den 9 november 1858 dog Nils Larsson, 47 år gammal. Byggnadsgille hade man inte hunnit hålla. Kabbarpsborna fick i stället komma till "äreded".

X.

Husbonden var borta, och den äldste sonen, Nils Nilsson, var endast tjugo år gammal. Allt måste ordnas på nytt sätt, och den, som nu för en tid trädde i spetsen för det hela, var Hans Hansson i Karstorp. I ett brev till svägerskan Kerstin Hansson, skrivet midsommardagen 1902, talar Nils Nilsson om sina minnen från tiden närmast efter år 1858. Det heter där: "Många kära minnen från den tiden kunde jag berätta, vilken så fort försvann; kommo så andra tider med andra minnen. Aldrig kan jag glömma, huru vid min fars bortgång vi i din far erhöilo en ny far, hur rättvis han var, hur outtröttlig han var att styra och ställa, samt hur klokt och kärleksfullt han gjorde allt. Jag blev alltid så glad, när jag såg honom komma ridande för att se till, huru vi drogos med jordbruket. Vid bouppteckningen och arvskiftet här var det han, som ordnade allt. — — — Jag såg ofta Far vara svettig av tankebry. Flera gånger måste han åtfölja mig till Emnaröd för försäljning av stället vi ägde där; aldrig tröttnade han, och alltid var han glad och vid gott lynne. För all denna möda kunde han aldrig förmås att taga emot någon ersättning. För mina ögon står din far som en ovanlig man och din mor som en ovanlig kvinna. Ja, har någon orsak att minnas dem med tacksamhet, så är det jag. De ha givit mig faders och moders vård och råd utan att vara det; ofta har jag rest med goda föresatser från deras hus". Under fem år sköttes Kabbarp 1 & 6 i sambruk för de efterlämnade arvingarnas räkning. År 1864 övertog Nils Nilsson själv fädernegården. Alla syskonen sålde dock ej sina arvslotter till honom.¹ Den ägovidd, han brukade, omfattade omkring 60 tunnland av

¹ Nils Nilsson köpte sina två äldsta systrars fastighetsandelar 1863, resp. 1865. På hösten 1865 företogs laga delning inom Kabbarp 1 & 6. Därvid fick Nils Nils-

9. Nils Nilsson vid omkr. 60 års ålder.

de 107, som på Nils Larssons tid hörde till hemmanet. Hemmen i Karstorp och Kabbarp stod fortfarande i närmaste förbindelse med varandra. Därtill bidrog framför allt Nils Nilssons giftermål med sin kusin Hanna, Hans Hanssons och Bengta Larsdotters äldsta dotter. Vigseln förrättades i Karstorpshemmet år 1864 av den dåvarande pastorn i Lomma, H. H.

son och Kersti Jönsdotter sina ägor på östra delen av hemmanets plan. År 1872 köpte Nils Nilsson moderns jord. Vid delningen 1865 fick de fem yngre syskonen sina lotter utstakade västerut på gårdens ägor. Jöns Nilsson sålde sin jord till Nils Jönsson. 1877 köpte Ola Håkansson i Kabbarp större delen av detta område. Den mark, som Nils Jönsson behöll för egen del, ägdes senare av hans svärson Magnus Mårtensson. Ola Håkansson inköpte också Lars Nilssons och Boel Nilsdotters jord. Det från Kabbarp 1 & 6 förvärvade området, som länge kallades "arvelotten", utgör nu en del av egendomen Framnäs. Anders Nilsson sålde sin jord till Per Andersson, gift med Måns Larssons änka. Området tillhörde senare Teodor Ekelund. Olof Nilsson slutligen, som hade fått sitt ägoskifte vid "Krommen", sålde jorden till Jöns Olsson, och senare övertogs fastigheten av Nils Svensson. Tre av de fem arvslotterna blev bebyggda, nämligen de, som i senare tid illhörde Magnus Mårtensson, Th. Ekelund och Nils Svensson på "Krommen".

Wihlborg, som därvid läste upp en predikan om bröllopet i Kana ur Luthers postilla. I början av år 1874 hade Hans Hansson (f. 1815) avlidit. Kersti Jönsdotter dog år 1878, Bengta Larsdotter år 1888.

Nils Nilsson odlade under en lång följd av år samma åkrar, som hans far och farfar brukat före honom. Han rev den södra längan och byggde till och murade om den östra. Han tappade bort vattnet från Stensticke-kärret och Mossen, där Nils Larsson en gång hade fångat fisk, han täckdikade hela egendomen och anlade en stor fruktträdgård, som i många år framåt gav rikliga skördar. Utan tvivel var han en av sin tids främsta skånska fruktodlare. Inom sin kommun var han en betrodd man, bl. a. var han kyrkovärd och skolrådsledamot. Under många år var han revisor inom folkhögskolan Hvilans garantiförening. Också han gjorde märkliga fynd i backen vid möllan. År 1901 fann han där skelettet efter en ung flicka. Den döda hade en gång fått med sig i graven en halskedja, bestående av över femtio bärnstenspärlor, och ett bröstsmykke² av brons, stort som ett tefat och garnerat med silvertrådar och blå glaspärlor. Detta smycke förvaras nu i Statens historiska museum i Stockholm. — Senare blottades en annan grav med två skelett, som låg sida vid sida. Nils Nilsson visade gärna "det högtidliga stället", som han sade. Den öppnade graven var väl skyddad med skynken och bräder. Det gamla gravfältet utgrävdes våren 1906 av doktor T. J. Arne,³ och därvid anträffades flera skelettgravar.

Omsider var tiden inne för Nils Nilsson att överlämna sin gård åt yngre krafter. Omständigheterna fogade det så, att ingen inom hans släkt hade tillfälle att överta det gamla stamhemmanet, och så gick det år 1915 genom försäljning över till en annan släkt, då det inköptes av Anders Nilsson, som fortfarande äger detsamma. Sedan Nils Nilsson lämnat Kabbarp och bosatt sig i Malmö, blev böckerna hans käraste sysselsättning, men också musik hade i honom en hängiven beundrare. Han ägde minnen från en för länge sedan gången tid. Tydligt kom han t. ex. ihåg sina farföräldrar, båda döda på 1840-talet. Farmodern, Sissa Persdotter, hade en gång burit honom till dopet. Vid farfaderns dop 1777 var den nyföddes mormor, Bengta Måns Svens' på Kabbarp nr 1, gudmor. Hon var född 1715 och dog 1788. Ett ganska vidsträckt perspektiv öppnar sig här för den, som vill blicka tillbaka.

² Smycket, ett bågspänne från omkring 300 e. Kr., är avbildat och beskrivet i Vitterhets historie och antikvitets akademiens Månadsblad 1901—02 (fig. 29). 1906 skänkte Nils Nilsson till Statens historiska museum en söndrig, nitad benkam, funnen vid ett skelett på samma ställe som bågspännet. (Fornvännen 1906).

³ I Fornvännen 1907 finns en kort redogörelse för undersökningarna.

Under länge sedan svunna höstdagar brukade folket på gården arbeta vid "brydeholled" ute i markerna. Säkert fortsatte stundom arbetet också efter skymningens och mörkrets inbrott. Elden i "brydestuan" skingrade då emellanåt mörkret i den krets, inom vilken "brydarna" rörde sig fram och tillbaka. Det måste ha varit egendomligt att se den bolmande röken och de glidande skuggorna mot höstdimman, som stod som en tät mur utanför den upplysta kretsen. Arbetsfolket kunde synas tydligt under några ögonblick, men så kvävdes elden av nytt "bränne", och dunklet sänkte sig åter. På liknande sätt måste det bli, när man sysslar med minnen från en gången tid. Det väsentliga kommer att förbli oåtkomligt, men man tycker sig dock — åtminstone ögonblicksvis — se de gamla. De drag, som traditionen bevarat, är i all sin enkelhet och självklarhet värdefulla. De är skott ur en gammal rot.

10. Kabbarp 1 & 6 på Nils Nilssons tid. De höga päronträden planterade av Lars Nilsson. Boningslängan och längan till vänster uppförda av Nils Larsson. Frukträdgården till höger anlagd av Nils Nilsson.

LITTERATURANVISNINGAR

- Bruzelius, N.*, Allmogelivvet i Ingelstads härad. Malmö 1876.
Campbell, Å., Våra bondgårdar. Lund 1921.
Dahl, S., Torna och Bara. Lund 1942.
Feilberg, H. F., Dansk bondeliv. Köbenhavn 1922.
Fornvännen årg. 1906 och 1907.
Hansson, Nils, Ett bondehem i västra Bara. (Ingår i P. Sjöbeck: Från gamla skånska hem. Lund 1926.)
—, Sextio år i lantbrukets tjänst. Stockholm 1941.
Ingers, I., Burlövs mölla och dess traditioner. (Sydsv. Dagbl. 1945 7/9).
—, En kyrka under hundra år. (Skånska Dagbladet 1950 20/12).
—, Från det gamla Åkarp. (Hantverksnytt. Arlöv 1936).
—, Husförhören i den folkliga föreställningen. (Säasä, VI, 1948).
—, Vårdshuset Hvilan. (Hvilans elevförbunds årsskrift 1942).
—, Jöns Svenssons hus i Kabbarp. (Byahornet nr 3, 1948).
Kjellberg, Sven T., Torna, Bara och Harjagers härads sparbank 1848—1948, minnesblad. Lund 1949.
Lundberg, A. W. och *Ljungfors, V.*, Tre skånska bondesläkter från västra Bara. Lund 1915.
Nicolovius, Folklifvet i Skytts härad.
Rosén, Helge, Från Bosgården och Tuvefäladen. Lund 1920.
Steensberg, A., Den danske bondegård. Köbenhavn 1942.
Ussing, H., Ingvor Ingvorsens fortällinger om gammelt själlandsk bondeliv. Köbenhavn 1918.
Wigström, Eva, Allmogeseder i Rönnebergs härad. Landskrona 1950.
Vitterhets- historie- och antikvitetsakademiens månadsblad 1901—02.
Åkesson, Karl, Min släkt. I och II. Klippan 1951.

INNEHÅLL

I. Äldre släktled	5
II. Enskifte och skatteköp. Ett fornfynd	7
III. Episoder från Lars Nilssons tid	15
IV. Förändringar vid mitten av 1830-talet. En bouppteckning 1847	21
V. Åbyggnader och trädgård omkring 1850	28
VI. En dag på Kabbarp 1 & 6	34
VII. Drag ur arbetslivet	38
VIII. Gillen och andra förströelser	52
XI. Nils Larssons verksamhet och karaktär	56
X. Tiden efter Nils Larssons bortgång	62
Litteraturanvisningar	66

BIDRAG TILL BARA HÄRADS BESKRIVNING

utgivna av

BARA HÄRADS HEMBYGDSFÖRENING

- 1 (1923). TEXTIL ALLMOGESLÖJD
av Henriette Coyet
- 2 (1924). BERÄTTELSE OM BARA HÄRAD 1775
*författad av Prosten NICLAS OLOF LÖNQVIST, med efterskrift
och anmärkningar utgiven av Gunnar Carlquist*
- 3 (1925). FOLKDIKTNING FRÅN BARA HÄRAD
- 4 (1926). BURLÖVS ÖRTAGÅRD
av Henriette Coyet
- 5 (1927). FORNLÄMNINGAR OCH FYND FRÅN
FÖRHISTORISK TID I BARA HÄRAD
av Bengt Engström
- 6 (1928). BYALAGEN I BARA HÄRAD
av Bengt Engström
- 7 (1929). GAMLA GÅRDAR OCH HUS I BARA
HÄRAD. I.
- 8 (1930). GAMLA GÅRDAR OCH HUS I BARA
HÄRAD. II
- 9 (1932). BESKRIFNING ÖFVER LOMMA SOCKEN
ÅR 1828 OCH LOMMA KYRKA ÅR 1830
*författad av J. FALCK, utgiven av Alb. Ahlert och Tage
de la Motte*
- 10, 11, 12 (1934, 1945 och 1948). DET GAMLA DRÄKT-
SKICKET I BARA HÄRAD. I, II och III
av Signe Forsberg
- (1946). BARA HÄRADS HEMBYGDSFÖRENINGENS
VERKSAMHET UNDER 25 ÅR 1921—1946
av Signe Forsberg och Ingemar Ingers
- 3 (1952). LIVET PÅ KABBARP 1 & 6 1814—1864
av Elin Thunell

Ovannämnda årsskrifter kunna av medlemmar erhållas till ett pris av 3 kr. pr st. genom sekr., folkskollärare Hilbert Andersson, Staffanstorp, eller fil. d:r Ingemar Ingers, Lund.